

Aktuální otázky lidských práv

Svázaná zbraň jako symbol nenásilí | Autor: Jan Lhotský

Vážené dámy, vážení pánové,

sliby z posledního úvodníku se nám bohužel podařilo naplnit pouze z poloviny. Jan Lhotský skutečně přináší z New Yorku zprávy z posledního zasedání Výboru OSN pro lidská práva, avšak na haagskou zpověď Petera Robinsona, hlavního právníka Radovana Karadžiče, dojde až příště. Nabízíme však náhradu více než rovnocennou – Petr Příbyla si popovídal se známou osobností lidskoprávní teorie i praxe Manfredem Nowakem, bývalým zvláštním zpravodajem OSN pro zabránění mučení a velkým bojovníkem proti trestu smrti a vězení na Guantánamu.

Lukáš Hoder z Georgetown University informuje, jak probíhá výuka mezinárodního práva lidských práv na americké elitní vysoké škole.

Zajímavé věci se též dějí na starém kontinentu. Evropský soud pro lidská práva stále úpí pod návašem nových případů, s čímž si vzala za cíl něco udělat Velká Británie ve své půlroční roli předsednického státu Rady Evropy. Zda se jí podaří zavést štrasburský soud pomocí Brigtonské deklarace zavést na správnou cestu, napoví článek Alexandry Dubové. ESLP měl jinak v dubnu opět napilno, neboť vyprodukoval plných čtrnáct rozsudků s přívlastkem nejvyšší důležitosti. Právě Evropské úmluvě o lidských právech a mechanismu její ochrany bude věnována velká konference, která se uskuteční v pátek 25. května v sídle Ministerstva zahraničních věcí v Černínském paláci.

Pěkné počtení v Bulletinu přeje
za Centrum pro lidská práva a demokratizaci
Hubert Smekal.

Obsah

Rozhovor s Manfredem Nowakem

Zasedání Výboru pro lidská práva v New Yorku: Šest problémů a proces posílení smluvních výborů na ochranu lidských práv

Volby očima pozorovatelů: Zajišťuje dohled svobodu, nebo legitimizuje bezpráví?

1) Mezinárodní trestní spravedlnost |11

Mezinárodní organizace viní NATO ze smrti civilistů

Žalobce ICC nemůže rozhodovat o statusu Palestiny

Joseph Kony: Brutální africký vůdce povstalců jako mediální hvězda letošního roku

2) Evropský systém ochrany lidských práv |15

Co nového ve Štrasburku: O potížích s určováním otcovství, odmítnutí svědčit proti druhovi a o náboženských svátcích

Novinky z Brightonu

3) Mezinárodní politika a lidská práva |20

Výuka lidských práv a mezinárodního práva na Georgetown Law

Co přinese druhý cyklus univerzálního periodického přezkumu?

4) Česká republika a lidská práva |24

ESLP k podmínkám ve věznici

Veřejný ochránce práv provádí výzkum etnického složení žáků základních škol praktických

+ Monitoring lidskoprávních publikací: Přehled aktuálních článků o lidských právech

Venice Academy of Human Rights 2012

"The Limits of Human Rights"
9-18 July 2012

Rozhovor s Manfredem Nowakem

O „supermax“ věznicích, zastaralé filozofii trestu v USA a stavu mučení ve světě 21. století

Petr Příbyla

Proč se mají věznice snažit o co nejlidštější přístupy vězňům? Měly by být tzv. „supermax“ věznice absolutně zakázány? Proč je filozofie trestu v USA zcela odlišná nikoliv pouze od evropského chápání, ale i od mezinárodních standardů? Co stojí za důvodem, že žádný ze Zvláštních zpravodajů OSN doposud nevstoupil na ruskou půdu? Kdo patří mezi nejčastější oběti mučení?

Manfred Nowak je profesorem mezinárodního práva lidských práv na Univerzitě ve Vídni. V roce 1992 založil ve Vídni prestižní Ludwig Boltzmann Institute of Human Rights. Jakožto expert OSN pro nevěstné osoby pro bývalou Jugoslávii započal v roce 1994 proces identifikace nevěstných osob na základě exhumace tělesných pozůstatků. Mezi lety 1996 až 2003 byl soudcem Human Rights Chamber v Bosně. Od roku 2000 vedl nezávislou lidskoprávní komisi rakouského ministerstva vnitra. Od roku 2002 následně působil na postu experta OSN pro právní otázky násilného zmizení a mezi lety 2004 až 2010 byl jmenován Zvláštním zpravodajem OSN pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání.

Z pozice jednoho z nejvýraznějších expertů v mezinárodním právu lidských práv Manfred Nowak publikoval více než 500 studií, článků a knih. V roce 1994 mu byla udělena UNESCO Prize for the Teaching of Human Rights a v roce 2007 Bruno Kreisky Prize for Human Rights.

Mezi lety 2000 až 2007 Manfred Nowak rovněž vedl European Inter-university Centre for Human Rights and Democratization (EIUC) a nadále se podílí na výuce v rámci European Master Degree in Human Rights and Democratization (E.MA) v Benátkách. Při příležitosti přednášek v lednu 2012 Manfred Nowak poskytl exkluzivní rozhovor pro České centrum pro lidská práva a demokratizaci, který s ním v Benátkách vedl E.MA student a člen našeho centra Petr Příbyla.

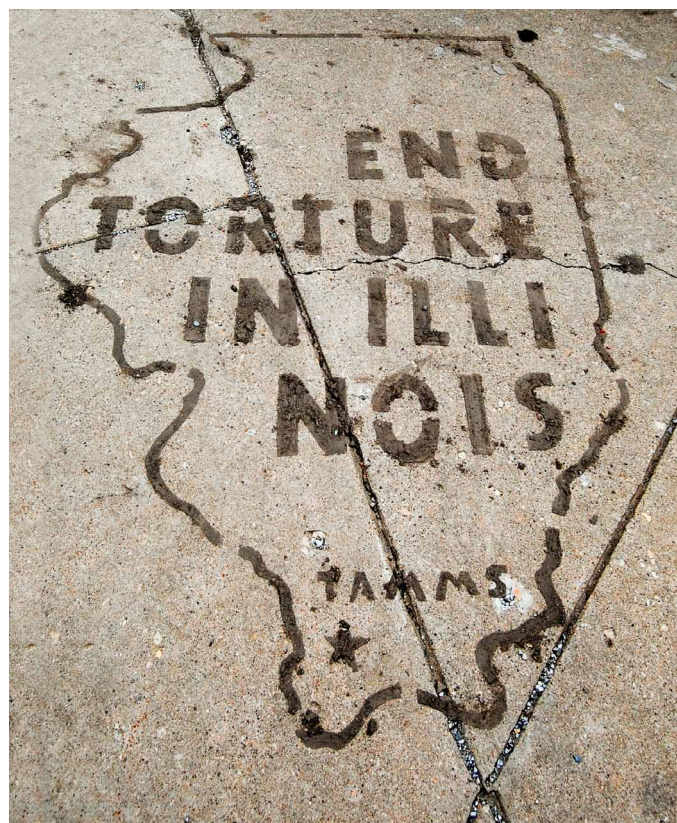
PP: Mezi lety 2004 až 2010 jste v rámci OSN zastával vysokou pozici tzv. Zvláštního zpravodaje pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání. Mohl byste blíže popsat v čem tato funkce spočívá?

MN: Tato pozice je jednou z tzv. tematických zvláštních procedur, které vytvořila Rada OSN pro lidská práva. Rada se primárně zaměřuje na témata lidských práv

a spadá pod Valné shromáždění OSN. K získání přehledu o stavu lidských práv ve světě používá nezávislé experty, kteří jsou zaměřeni jednak specificky na stav lidských práv konkrétním státě, jako například v Severní Koreji či Barmě, či naopak na konkrétní témata lidských práv na celém světě.

Funkce Zvláštního zpravodaje pro zabránění mučení byla založena v roce 1985. Jedná se o nezávislou a také neplacenou pozici. To znamená, že jsem ji vykonával vedle mého běžného zaměstnání jakožto profesora na Univerzitě ve Vídni. Nicméně, časově je to velice náročné. Na jedné straně se na denním pořádku musíte vypořádat s individuálními stížnostmi, posláním urgentních žádostí vládám a zasláním zpráv do Rady OSN pro lidská práva v Ženevě a do Valného shromáždění OSN v New Yorku. Rovněž čelíte vysoké publicitě a práci s médií. Časově nejnáročnější jsou pak mise do jednotlivých zemí po celém světě. Za dobu mého mandátu jsem podnikl celkově 18 misí, 2 následné kontrolní mise a 3 studie na témata jako tajné držení vězňů v Guantanamu, boj proti terorismu či Darfur.

PP: Komise OSN pro lidská práva se v roce 2006 pod záštitou reformy OSN změnila na Radu OSN pro lidská práva. V té době jste již byl po dva roky ve funkci Zvláštního zpravodaje. Řekl byste, že samotná reforma měla vliv na váš mandát?

Kresba podporující uzavření supermax věznic v Illinois | Autor: Eric Allix Rogers | Zdroj: www.flickr.com

MN: Nikoliv. Mandát zůstal v podstatě stejný. Nadále šlo o vyšetřování případů mučení, psaní reportů atd. V rámci mandátu jsem si také nadále mohl vybrat témata podle svého uvážení. Například podmínky ve vězeních, mučení žen či dětí. Jak tedy můžete vidět, je to velice široký mandát. Jelikož se zároveň jedná o mandát s globální působností, snažil jsem se navštívit co nejvíce zemí z každého regionu světa. To zejména proto, abych získal co největší přehled o stavu mučení ve 21. století.

„Věznice by se měly snažit poskytovat nikoliv nelidské, ale tak lidské podmínky jak je jen možné.“

PP: V USA je stále častější zadržovat vězně v tzv. „supermax“ věznicích, kde jsou vězni v maximální izolaci i po dobu 23 hodin denně. Tato praxe se zaběhla zejména ve státech Virginie a Texas. Statistiky hovoří, že v těchto podmínkách je v USA zadržováno až 25 tisíc vězňů. Váš nástupce v pozici Zvláštního zpravodaje OSN Juan Mendez v nedávné době vydal zprávu, dle které zadržování vězňů v maximální izolaci po dobu delší než 15 dnů může být považováno za mučení, a tudíž by mělo být absolutně zakázáno. Jste stejného názoru?

MN: Mám na to stejný pohled. Ale samozřejmě, že pro některé z nejnebezpečnějších kriminálních či teroristů to může být potřeba.

Zároveň by měl existovat život po vězení. Vězni nemohou být pod zámek do konce života. Je třeba je vidět jako lidské bytosti, které udělaly něco špatného, a tudíž jsou potrestáni. Každý má mít také možnost poučit se ze svého činu a uchovat si naději, že po vypršení trestu může začít normální život. Rehabilitace musí začít již ve vězení. Velmi pomáhá, když se vězni mohou svobodně pohybovat, mít pravidelné návštěvy, studovat, pracovat a smysluplně vyplňovat ve vězení čas.

Ve většině zemí světa najdeme vězně v tzv. „otevřených“ věznicích. Během noci zůstávají v cele, přes den však běžně přicházejí do kontaktu s ostatními spoluvězni. Během dne společně pracují, sportují a podobně. Sociální kontakt tohoto typu je velice důležitý pro přípravu k životu po opuštění věznice. V USA ale může být jedinec odsouzen i k 600 let. V tom momentě si vězeň uvědomuje, že nemá jakoukoliv možnost dostat se na svobodu. Z tohoto důvodu by neměly existovat tak dlouhé tresty. Zároveň i chování trestance ve vězení je třeba brát v potaz pro případné zkrácení trestu. Konec konců, věznice by se měly snažit poskytovat nikoliv nelidské, ale tak lidské podmínky jak je jen možné.

„Supermax“ věznice jsou vyjádřením filozofie, která je odlišná nikoliv pouze od evropských, ale také od mezinárodních standardů.“

PP: Proč tedy některé země uplatňují tak nelidský přístup?

MN: To se odvíjí od odlišného chápání filozofie spravedlnosti. USA a země bývalého Sovětského svazu stále následují filozofii retributivní spravedlnosti, kdy trest má být co nejkrutější. A to není správná cesta. Zcela opačný přístup má například Dánsko. Normalizační přístup k vězňům se tam snaží, aby jejich život byl co nejnornálnější, nikoliv nejmizernější. Takový přístup chce vězně také dále vzdělávat. Usiluje o to, aby vězni na svobodě nespáchali stejný čin. Přistupovat k vězňům jako k lidským bytostem a s respektem snižuje míru recidivity. A právě snižování recidivity by mělo být všeobecným zájmem.

Způsob, jakým se k vězňům chováme, zásadně ovlivňuje míru kriminality. Stačí se podívat na statistiky. USA je dlouhodobě v kategorii zemí s největším počtem vězňů. Na 100 tisíc obyvatel připadá zhruba 700 až 800 vězňů. Při porovnání se západní Evropou se jedná až o sedminásobně vyšší číslo. Některé státy dokonce mají pouze 20 až 25 vězňů na 100 tisíc obyvatel. Tyto údaje nevyprovádají

Manfred Nowak | Autor: Mark Carten | Zdroj: UN Photo

o tom, že by Američané byli třeba osminásobně kriminálnější než Evropané, ale naopak o špatné filozofii trestu. Zmíněné „supermax“ věznice jsou vyjádřením této filozofie, která je odlišná nikoliv pouze od evropských, ale také mezinárodních standardů.

PP: V září 2011 vynesl Nejvyšší soud v USA rozsudek v případě Manuel Valle, jenž byl v roce 1988 odsouzen k smrti, avšak v cele smrti strávil celých 33 let. Valle si v minulém roce u soudu stěžoval na extrémně dlouhou dobu v cele smrti, což v jeho pohledu naplňovalo podstatu „krutého zacházení“, které zakazuje americká ústava. Soud se nicméně usnesl, že se o porušení článku ústavy nejedná. Manuel Valle byl popraven následující den po rozsudku. Jaký je váš pohled na skutečnost, že v USA odsouzení mnohdy čekají až desítky let na vykonání poprav?

MN: To, že v USA stále praktikují popravu je další známou zastaralou filozofií kriminální spravedlnosti. USA se tímto dostává do stejné kategorie se zeměmi jako Čína a Írán. A to nejsou zrovna země, ke kterým by cítila, že jakožto země hájící a prosazující vládu práva a lidské práva patří. Valné shromáždění OSN opakovaně žádá státy k vydání moratoria, že již nebudou vykonávat tresty smrti. USA je však stále jednou ze zemí s největším počtem lidí odsouzených k smrti.

PP: V úvodu jste zmiňoval, že z pozice Zvláštního zpravodaje OSN s globálním mandátem jste si mohl libovolně vybrat země k návštěvě. Rusko nicméně nikdo z vašich předchůdců v roli Zvláštních zpravodaje OSN nenavštívil. A to se jedná o zemi, kterou Evropský soud pro lidská práva (ESLP) opakovaně kritizuje za vězeňský systém. Proč žádný ze Zvláštních zpravodajů OSN nezískal od ruské administrativy pozvánku?

MN: Já jsem byl k návštěvě pozván. Ruská vláda akceptovala mé podmínky a k samotné návštěvě mělo dojít v říjnu 2006. Týden před samotnou návštěvou mi však velvyslanec Ruské federace v Ženevě oznámil, že se rozhodli jinak a nejsou ochotni na podmínky (jako například na nikým nekontrolované rozhovory s vězni) přistoupit. Tím pádem byla celá návštěva zrušena. Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení či trestání nicméně má právo Rusko kdykoliv navštívit, což taky činí. Ostatně nejvyšší počet návštěv tímto výborem směřoval právě do Ruska. Avšak i když je daná situace vyšetřena, Výbor nemůže vydat konečnou zprávu, pokud k tomu ruská vláda nedá souhlas. Rusko je tím pádem jediný člen Rady Evropy, který doposud až na jedinou výjimku odmítá tyto zprávy publikovat.

Jiný mechanismus představuje Komisař pro lidská práva v rámci Rady Evropy. Bývalý představitel na tomto postu Thomas Hammarberg navštěvoval Rusko pravidelně a publikoval velice kritické zprávy. Rovněž ESLP, i když se příliš nezapojuje do získávání informací o podmínkách ve věznicích z první ruky, v mnohých případech rozhodl o vážném porušení článků Evropské konvence pro lidská práva.

„...většina obětí mučení, s kterými jsem hovořil, jsou zcela běžní lidé. Často velice chudí, bez domova a bez práce.“

PP: Zmínil jste, že jste se snažil získat co největší přehled o stavu mučení ve světě 21. století. Za dobu svého mandátu jste dokázal podniknout 18 misí. Kdo jsou dle Vás nejčastější oběti mučení?

MN: Nejznámější jsou samozřejmě případy politických vězňů. V těchto případech jsou vězni často vystavováni zvláště krutému mučení, nicméně většina obětí mučení, s kterými jsem hovořil, jsou zcela běžní lidé. Často velice chudí, bez domova a bez práce. Právě z této skupiny

si policie většinou někoho vybere a obviní z kriminálního činu. Pak bití tak dlouho, než zločin přiznají. A to se zdaleka nemusí jednat o vážný zločin jako je vražda. V mnoha zemích světa existují silně zkorumpované a nefunkční administrativní složky spravedlnosti. Následkem toho je pak silný tlak na policii ze strany soudců, prokurátorů, politiků a také médií. Policie je tlačena ke zdi, aby případy vyřešila. A vezmeme-li v potaz, že policisté jsou často velice špatně placení a zle vyškolení, vymlátit doznání z kohokoliv je nejjednodušším řešením. Oběti mnohdy stráví roky ve vazbě a následně jsou odsouzeny na základě doznání získaného během mučení, což samozřejmě porušuje mnoho mezinárodních standardů a konvencí. Například článek 15 Úmluvy proti mučení zakazuje užití jakýchkoliv doznání, které byly získané skrze mučení. V realitě je však situace mnohdy odlišná. Velice často je to právě policie, která odsoudí oběť a soud pak rozhodnutí pouze orazítkuje.

PP: Děkuji Vám velice za rozhovor.

Zasedání Výboru pro lidská práva v New Yorku Šest problémů a proces posílení smluvních výborů na ochranu lidských práv

Jan Lhotský

Zúčastnit se jako akademický pozorovatel jednání Výboru pro lidská práva jsem se rozhodl teprve několik dní před začátkem zasedání. V rámci projektu na Právnické fakultě Masarykovy univerzity se zabývám možností rozvoje mechanismů ochrany lidských práv na globální úrovni a původně jsem počítal s tím, že pojednu na jedno z pozdějších jednání. Výbor pro lidská práva totiž zasedá třikrát ročně vždy na tři týdny, poprvé v New Yorku a poté dvakrát v Ženevě. Krátce před začátkem březnového jednání v New Yorku jsem však zjistil, že se z časových důvodů pozdějších zasedání v Ženevě nebudu moci zúčastnit, a bude tedy potřeba, abych se narychlo vypravil do New Yorku. Nakonec jsem tedy stihl přijet na druhý a třetí týden jednání Výboru.

V souvislosti s tímto rychlým plánem bych velmi rád poděkoval paní Magdaléně Kopicové a ostatním zástupcům Stálé mise České republiky při OSN v New Yorku, kteří mně ochotně zařídili přístup na zasedání a v průběhu mého pobytu poskytli důležité informace o provázanosti Výboru a struktur OSN. Rád se tedy podělím o několik postřehů o fungování tzv. smluvních výborů na ochranu lidských práv, a také bych rád zmínil konkrétní problémy, se kterými se systém potýká a které snižují jeho efektivitu. Nejdříve je však třeba ve stručnosti vysvětlit systém ochrany lidských práv na univerzální, resp. celosvětové úrovni.

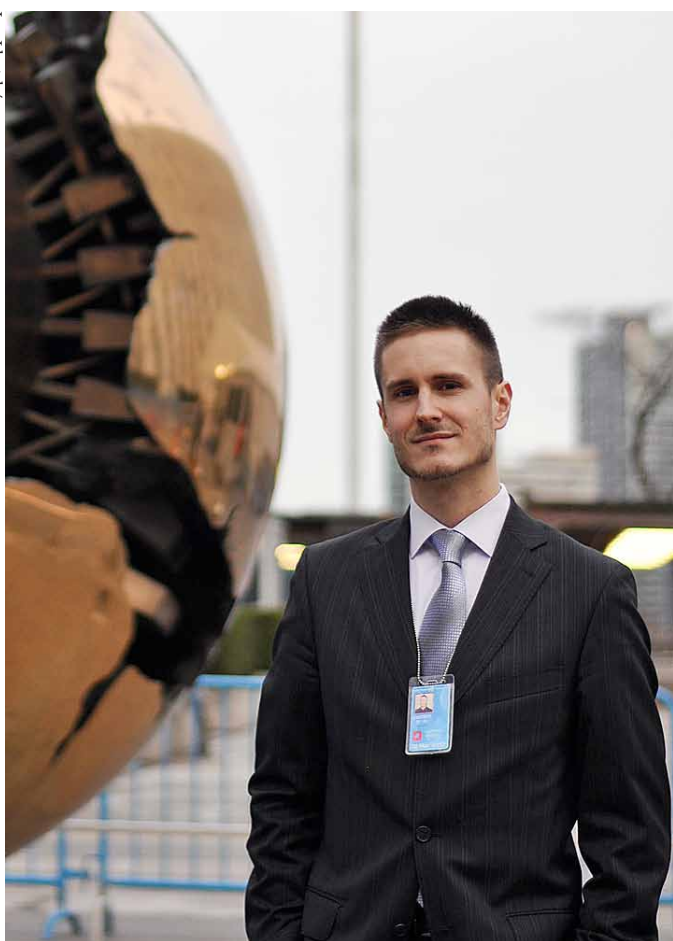

Hlavní budova OSN | Autor: Jan Lhotský

Smluvní výbory

Kromě toho, že v rámci struktur OSN existuje Univerzální periodický přezkum (*Universal Periodic Review, UPR*), kterého se z titulu členství v OSN účastní prakticky všechny státy světa, existuje také řada mezinárodních smluv na ochranu lidských práv, ke kterým se jednotlivé státy na základě dobrovolnosti postupně připojují. Mezi tyto úmluvy patří i Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (MPOPP), který formuluje konkrétní základní práva a svobody, a rovněž vytváří Výbor pro lidská práva, jenž se skládá z 18 členů. Když stát přistoupí ke smlouvě, zaváže se k tomu, že bude dodržovat lidská práva v ní obsažená. Jeho povinností pak je předkládat Výboru obvykle jednou za čtyři roky zprávy o stavu a vývoji dodržování těchto závazků v daném státě. Výbor zprávu přezkoumá a na základě různých informací vydá soupis doporučení (*concluding observations*) pro daný stát k implementaci v dalším období.

Mnohé státy pak podepsaly rovněž Opční protokol k tomuto paktu, kterým umožňují také jednotlivcům, aby u Výboru podávali individuální stížnosti (*communications*) na porušení konkrétního práva. Výbor tak vlastně funguje rovněž jako kvazisoudní orgán, nevydává však v těchto případech rozsudky, nýbrž rozhodnutí (*views*), která nejsou formálně právně závazná. MPOPP byl podepsán již v roce 1966 [1], od té doby pak postupně vzniklo několik dalších mezinárodních smluv, jejichž účelem je chránit jiná konkrétní lidská práva, a většina z nich vytváří jako svůj kontrolní mechanismus obdobný výbor. Systém ochrany lidských práv na univerzální úrovni se tak postupem času stal nepřehledným a v současné době existuje deset smluvních výborů (*treaty bodies*) [2]. V roce 2006 se sice objevil návrh na jejich sloučení, tomu se však nedostalo dostatečné podpory, a tak v současné době probíhají diskuse o jejich posílení (*treaty body strengthening process*) [3], ze kterého by měl vyjít návrh změn do budoucna. Již se tomu však neříká reforma, nýbrž proces posílení.

Projednávání zpráv států

První letošní zasedání Výboru pro lidská práva se konalo v New Yorku od 12. do 30. března a během prvního týdne byly projednány zprávy Dominikánské republiky, Jemenu a Turkmenistánu. Tato jednání jsou přístupná veřejnosti, jednání o individuálních stížnostech a jiné schůze však bývají uzavřené. Po prvním týdnu jsem tedy dorazil do New Yorku a ve Výboru se setkal s jedním z jeho členů, jímž je profesor Cornelis Flinterman z univerzity v Maastrichtu, kde jsme se v listopadu minulého roku seznámili na konferenci o vztahu UPR a smluvních výborů (viz Bulletin 12/2011, str. 7-9). Když mě pan Flinterman přivítal, k mému překvapení zařídil, že mohu být přítomen nejen veřejným, ale také uzavřeným jednáním.

Členy Výboru jsou experti na problematiku lidských práv a z šestnácti přítomných pochází čtyři z Ameriky, tři z Afriky, dva z Asie a sedm z evropských zemí, přičemž poměr mužů a žen byl dvanáct ku čtyřem. Kromě toho, že jsem tedy nemohl neregistrovat jistou nevyrovnanost týkající se složení Výboru, rád bych na situacích, se kterými jsem se během své přítomnosti ve Výboru setkal, demonstroval šest konkrétních problémů, se kterými se smluvní výbory potýkají.

Druhý týden zasedání přišlo na řadu nejprve projednání zprávy Guatemaly. Během šesti hodin byla v rámci inter-

aktivního dialogu s delegací země projednávána zpráva státu a situace dodržování relevantních práv. V této souvislosti musím říci, že dialog měl vysokou úroveň a většina členů Výboru se projevila jako opravdoví experti, kteří se v situaci země vyznají a vytvářejí silný tlak na její zlepšování. Během diskuse pak velmi rázný člen Výboru Krister Thelin ze Švédska, jinak také soudece Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii, dal s nelibostí najevo, že vedoucí delegace Guatemaly José Francisco Cali Tzay je členem jednoho ze smluvních výborů, konkrétně Výboru pro odstranění rasové diskriminace. To sice není nijak zakázané, ale odkrývá to **první problém**. Přibližně 40 procent členů smluvních výborů má totiž nějakou funkci v národních vládách a lze se tedy tázat, nakolik je garantována jejich opravdová nezávislost.

Další den pak přišlo na řadu projednání situace v Kapverdské republice, a to aniž by povinný stát předložil zprávu. Kapverdy přistoupily k Paktu v roce 1993 a rok poté tedy měly povinnost podat Výboru počáteční zprávu. Nejenže ji však nedodaly v roce 1994, nedodaly ji přes řadu upomínek Výboru dodnes. Teprve po 18ti letech pak Výbor přistoupil k projednání situace ve státě v absenci zprávy. Tím vychází najevo **problém druhý**. Základem systému je pravidelné reportování, následné projednání a schválení doporučení k implementaci. Mnohé státy však své závazky vůči Výboru jednoduše neplní. Přesněji řečeno, pouze 30 procent států předkládá zprávy včas. Polovina reportuje více či méně let pozdě a přibližně pětina států pak nereportuje vůbec.

V této souvislosti poté představil profesor Flinterman Výboru svůj návrh, že by měl být zaveden komplexní reportní kalendář, podle kterého by bylo několik let dopředu jasně stanoveno, kdy bude která země projednána, a případně by se tak stalo i v absenci zprávy. K mému překvapení se však setkal pouze s vlažnou reakcí a obavami, jelikož v takovém případě by pak bylo na projednání jednoho státu méně času. Později pak na zasedání přijel charismatický šéf divize smluv na ochranu lidských práv z Úřadu Vysoké komisařky OSN pro lidská práva (OHCHR) Ibrahim Salama, který pracuje na uceleném návrhu posílení systému, a v souvislosti s nutností zavedení kalendáře se vyjádřil jasně: „Pravidelnost podávání a projednávání zpráv je v současné době fikce.“

V následujícím čase přišly na řadu schůze, jejichž předmětem bylo schválení doporučení projednaným státům. Mezi nimi byl bezpochyby nejzajímavější Jemen. Ten přistoupil k paktu v roce 1987 a s Výborem spolupracuje v tom smyslu, že zprávy předkládá. Výbor tak první týden projednal danou zprávu, avšak vzhledem ke stavu dodržování lidských práv v Jemenu byl opětovně velmi kritický. Z obsahového hlediska se Výbor věnoval případům domácího násilí, ženské obřízce, absence mini-

málního věku pro uzavření manželství, kriminalizace homosexuality či existence nižší trestní sazby pro muže v případě spáchání tzv. zločinu ze cti. V Jemenu je pak kromě tělesných trestů rovněž stále legální forma trestu smrti ukamenováním a bylo zajímavé sledovat krátkou diskusi členů Výboru, zda v textu označit tuto formu za barbarskou, krutou či mučivou. **Třetím problémem** tedy je, že i když se stát k paktu připojí a s Výborem spolupracuje, nemusí se jeho závěry v realitě řídit. Kontrolní mechanismus je tedy právně příliš slabý.

Individuální stížnosti

Kromě projednávání zpráv států a schvalování doporučení pro implementaci se Výbor pro lidská práva v rámci uzavřených jednání věnuje rovněž posuzování individuálních stížností na porušení práv. Zvláštností ovšem je, že přestože se věnují této kvazisoudní činnosti, MPOPP neudává, že by členové museli být právníci, a také ne všichni právníky jsou. Rovněž vzhledem k tomu, že k Opčnímu protokolu přistoupilo již 114 států světa, nestíhá Výbor projednat a rozhodnout potřebné množství stížností, které se tak znatelně hromadí. V neposlední řadě Výbor sleduje, jak státy respektují jeho rozhodnutí. Ta nemají právní povahu rozsudku, nýbrž doporučení, a je třeba konstatovat, že míra vyhovění těmto rozhodnutím ze strany států je v realitě nízká. **Za čtvrtý problém**, se kterým se Výbor potýká, lze tedy označit některé projevy výkonu pravomoci vůči individuálním stížnostem.

V této souvislosti je vhodné zmínit akademický návrh profesorů Manfreda Nowaka a Martina Scheinina na vytvoření Světového soudu pro lidská práva, který v českém doktrinálním prostředí podporuje profesor Jiří Malenovský. Tato instituce by v budoucnu mohla převzít kompetence výborů vůči individuálním stížnostem a rozhodovat právně závaznými rozsudky. Přestože se podle mého názoru jedná o právně logický návrh, je zřejmé, že by jeho realizaci doprovázely mnohé politicko-diplomatické překážky.

O několik dní později se konal odborný seminář, kde výrazný člen Výboru, irský profesor Michael O'Flaherty, prezentoval dokument s konkrétními závěry, jenž obsahuje sto doporučení pro posílení smluvních výborů. [4] Semináře se zúčastnil také Ibrahim Salama, který se vyjádřil, že po třech letech odborných diskusí představí komplexní návrh posílení smluvních výborů v červnu 2012.

Nedostatek finančních prostředků pro fungování smluvních výborů je **problémem pátým**. Smluvním výborům se totiž hromadí práce, ale není dostatek prostředků, aby zasedání trvala delší dobu. Výbory jsou financovány ze zdrojů OSN a o přidělování prostředků tedy nerozhodují pouze smluvní strany, nýbrž pátý výbor Valného shromáždění, ve kterém jsou zastoupeny všechny členské státy OSN. Existují návrhy na ušetření financí, ale mnohé

z nich nemají dostatečnou podporu. Ibrahim Salama například zmínil, že kdyby se zavedl limit 60 stránek na počáteční zprávu státu a 40 na zprávu průběžnou, na překladech by OHCHR ušetřilo pět milionů dolarů ročně. Vhodnou investicí by jistě bylo zavedení přenosu veřejných jednání na webové stránky Výboru prostřednictvím webkamery. Tento úkol v současné době supluje jedna z nevládních organizací. [5]

Na závěr zasedání se konala tisková konference. Na tu jsem se těšil, jelikož právě prostřednictvím přímé komunikace členů Výboru s médii se zprávy o závěrech Výboru pro lidská práva mohou dostat k širší veřejnosti. Když jsem však dorazil do místnosti, kde bylo k dispozici nějakých sto třicet míst, odhadem pouze třicet bylo obsazených. Tím se dostávám k poslednímu **šestému problému**, který bych zde rád zmínil, jímž je nízký zájem médií. Ten si vysvětluji jednak nízkou mírou vynutitelnosti daných norem, jednak ale také komplikovaným systémem deseti smluvních výborů, které mají různá specifická názvosloví a pravidla, což pak v konečném efektu ústí v nízkou mediální atraktivitu výstupů těchto orgánů.

Budoucnost systému

V průběhu dvou týdnů jsem v souvislosti s dřívějším a odmítnutým návrhem sjednoceného smluvního výboru (*unified treaty body*) mluvil s některými členy Výboru.

Ibrahim Salama | Autor: Jan Lhotský

Profesor Flinterman říkal, že byl v té době členem Výboru pro odstranění diskriminace žen, a vzhledem k vhodnosti zachování specifického přístupu se tehdy stavěl proti. Dnes by si ale prý dovedl představit minimálně spojení některých z nich. S velmi precizním členem Výboru Geraldem L. Neumanem z USA, který je profesorem mezinárodního práva na Harvardu, jsem hovořil o tom, jak je tato činnost pro jednotlivé členy vlastně časově náročná. K formálním devíti týdnům zasedání ročně je jistě třeba počítat se spoustou času přípravných prací. Profesor Neuman se lehce usmívá a říká: „*Asi nebudete překvapení, že různí členové tomu věnují různý objem času.*“ A dodává: „*Jednoduše to ale může odpovídat řekněme třetinovému úvazku.*“ Osobně bych považoval za mnohem efektivnější, kdyby byli ti nejlepší odborníci zaměstnáni na plný úvazek a zabývali se klidně více oblastmi ochrany lidských práv. Ty přece tvoří jeden celek. V tom se mnou souhlasil Sir Nigel Rodley, který je členem Výboru za Spojené království, ale zároveň se smál, že jakmile se ve věci objeví politika, je často všechno jinak.

Přes všechny problémy, se kterými se Výbor pro lidská práva potýká, je třeba říci, že v rámci institucionálních možností daného systému vynakládá podle mého názoru většina členů maximální úsilí pro to, aby státy braly práva definovaná v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech vážně. S nelibostí pouze musím konstatovat, že někteří členové Výboru působí v diskusích aktivněji a energičtěji nežli jiní s tím, že k té první skupině patří především představitelé z evropských zemí, zástupce z Argentiny a z USA.

Co se týče reformních snah, nelze pravděpodobně očekávat žádnou radikální změnu. Hlavním tvůrcem systému celosvětové ochrany lidských práv jsou samy státy, a tak bude jeho podoba vždy výsledkem politického kompromisu. Otázkou je, jaká opatření by v této oblasti mohla zvýšit vynutitelnost práva tak, aby státy, které se k určitému závazku v lidskoprávní oblasti dobrovolně zavázaly, daná práva reálně respektovaly. V červnu 2012 tedy představí OHCHR návrh udávající směr, kterým se pravděpodobně bude proces posílení smluvních orgánů a s ním i systém ochrany lidských práv na univerzální úrovni v budoucnu ubírat.

Poznámky

- [1] V platnost vešel o deset let později v roce 1976.
- [2] Přehled jednotlivých smluvních výborů na webových stránkách OHCHR: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/Pages/HumanRightsBodies.aspx>.
- [3] Informace o dosavadních jednáních procesu posílení smluv-

ních výborů na webu OHCHR: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/HRTD/index.htm>.

[4] The Dublin Outcome Document on the Strengthening of the UN Human Rights Treaty Body System: http://www2.ohchr.org/english/bodies/HRTD/docs/DublinII_Outcome_Document.pdf.

[5] Daným subjektem je The Centre for Civil and Political Rights. Ve spolupráci s jinými nevládními organizacemi je v současné době vytvářena webová stránka <http://www.treatybody-webcast.org>, která by v konečné podobě měla prostřednictvím webkamery přenášet veřejná zasedání nejen Výboru pro lidská práva, ale i ostatních smluvních výborů.

Volby očima pozorovatelů

Zajišťuje dohled svobodu, nebo legitimizuje bezpráví?

Tereza Doležalová

Mají mezinárodní pozorovatelské mise vliv na férovost voleb? Lze je označit za nástroj k prosazování demokracie či spíše za prostředek legitimizace vlády pseudodemokratů? Na tyto a mnohé jiné otázky odpovídala trojice zkušených volebních pozorovatelů v průběhu odborného semináře organizovaného Centrem pro lidská práva a demokratizaci, který se uskutečnil 18. dubna na půdě Fakulty sociálních studií MU. Pozvání Centra přijali: Petruška Šustrová, významná česká disidentka, nyní překladatelka a publicistka a pozorovatelka voleb na Kavkaze; Tomáš Šmíd, odborný asistent na FSS MU a volební pozorovatel v Gruzii a Arménii; a Matej Kurian, programový koordinátor Transparency International na Slovensku a volební pozorovatel v Zambii.

Seminář zahájila paní Šustrová popisem své první pozorovatelské zkušenosti z Gruzie, kde se stala v pozici krátkodobé pozorovatelky Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE) svědkyní nijak neskrývaného falšování volebních výsledků skrze tzv. rodinné hlasování, kdy jsou do volební urny vhazovány lístky za celou rodinu jedním jejím členem, či přidávání zfalšovaných hlasovacích lístků do urny, se kterou se obchází nemocní. Její negativní zkušenosti následně potvrdil i Tomáš Šmíd, který volby v Gruzii pod hlavičkou OBSE pozoroval o několik let později. Také on měl možnost zahlédnout autobusy převážející voliče od jedné volební stanice ke druhé či dozvědět se, že je pro Gruzince běžnou praxí nosit do zaměstnání potvrzení o tom, pro koho při volbách hlasovali. Oba panelisté se následně shodli, že ačkoliv jak oni, tak i mnoho dalších pozorovatelů, byli svědky podvodů, které ve své zprávě pro OBSE popsali, hodnotící

zpráva organizace přesto volby označila za relativně férové a přispívající k rozvoji demokracie v zemi. Všeobecný údiv účastníků semináře pak vyvolalo tvrzení, že je hodnocení vydáváno dokonce dříve, než je OBSE objektivně schopná vyhodnotit zprávy jednotlivých pozorovatelů.

S poněkud odlišnými zkušenostmi se následně podělil Matej Kurian, který se pod hlavičkou Evropské komise účastnil voleb v Zambii. Ačkoliv ani tam, dle něj, nebyl průběh voleb zcela v pořádku, spíše než k falšování hlasování docházelo k menším pochybením volebních komisí, kterým někteří pozorovatelé pomáhali s matematikou a vyplňováním volebního protokolu. Rozdílný byl též dojem, který si Matej Kurian ze své pozorovatelské mise odvezl. Zatímco oba předchozí panelisté byli spíše svědky až trapného šizení pozorovatelů a de facto znevažování celé mise, Matej Kurian hovořil o úzkostlivé snaze členů volební komise ukázat pozorovatelům a skrze ně celému světu, že Zambie je skutečně svobodná země. I přesto se však ztotožnil s tvrzením, že závěrečná zpráva nemohla reflektovat zkušenosti všech pozorovatelů. Tuto skutečnost nicméně omlouval omezeným rozsahem, který je hodnocení samotného průběhu hlasování věnován.

Následná diskuze se přirozeně točila okolo smyslu mezinárodního pozorování voleb a vlivu na rozvoj demokracie v daných státech. Všichni tři panelisté se zde v podstatě shodli, že přínos misí nelze spatřovat ani tak v „objektivním“ zhodnocení voleb mezinárodní organi-

zací, jejíž zpráva je často napsána předem a jež je spíše jakousi politickou deklarácí, ale v osobní zkušenosti pozorovatelů, kteří často cítí závazek předat ji dále a rozšiřují tak povědomí o politické situaci v daném státě, a setkání obyvatel pseudodemokratického státu s lidmi, kteří vědí, že to „jde i jinak“. Tento názor se shoduje i s teoretickými závěry, které ve své knize *Monitoring Democracy: When International Election Observation Works, and Why It Often Fails* na základě analýzy 600 pozorovatelských misí učinila Judith G. Kelley. Také v další klíčové otázce, tedy proč jsou mezinárodní pozorovatelské mise do zemí, v nichž se volby falšují, vůbec zvány, se panelisté názorově shodovali s výzkumem v této oblasti provedeným. Jeho autorkou je profesorka Susan D. Hyde[1], která v knize *The Pseudo-Democrat's Dilemma: Why Election Observation Became an International Norm* tvrdí, že se pozorování voleb stalo jakousi normou a že by se nepřizvání pozorovatelů stalo de facto veřejným přiznáním úmyslu volby zfalšovat. Dále se pak domnívá, že k této situaci došlo díky nedokonalosti pozorovatelských misí a tendenci mezinárodních organizací vydávat relativně pozitivní hodnotící stanoviska i za situací, jež popsali Petruška Šustrová či Tomáš Šmíd.

A jak se vlastně stát volebním pozorovatelem a o všech praktických i teoretických závěrech se přesvědčit na vlastní kůži? Pozorovatelské mise vysílá řada mezinárodních vládních i nevládních organizací. Mezi ty nejvýznamnější patří již výše zmíněná OBSE[2], která se soustředí především na postsovětský region, a Evropská komise vysílající mise především do afrických států. Zájemci o pozorovatelskou zkušenost by měli, dle slov Mateje Kuriana, především ovládat jiný jazyk než angličtinu, mít zkušenosti spojené s volební problematikou či z lidskoprávní oblasti obecně a ideálně i znalosti o konkrétním regionu, do něž by měli být vysláni. Konkrétní informace o možném začlenění do databáze Evropské komise pak lze najít na jejím webu[3] a do databáze OBSE se lze dostat skrze Ministerstvo zahraničních věcí[4], které podle kuloárních informací svou databázi právě obnovuje.

Poznámky

[1] Zajímavý rozhovor s ní viz <http://www.youtube.com/watch?v=4xX74oyPQF0>.

[2] Web Úřadu pro demokratické instituce a lidská práva OBSE viz <http://www.osce.org/odihr/elections>.

[3] Viz http://ec.europa.eu/europeaid/where/worldwide/electoral-support/how-to-become-an-observer_en.htm.

[4] Viz http://www.mzv.cz/mission.vienna/cz/pracovni_prilezitosti_v_mezinarodnich/volebni_pozorovatelske_mise_obse/index.html.

1) Mezinárodní trestní spravedlnost

Mezinárodní organizace viní NATO ze smrti civilistů

Lubomír Majerčík

V uplynulém měsíci se na adresu NATO snesla kritika hned ze strany dvou mezinárodních organizací. Co konkrétně je NATO vytýkáno?

Koncem loňského března se vydala bárka se 72 migranty na cestu z revolucí zasažené Libye do italské Lampedusy. Na italské břehy ale migranti nikdy nevkročili. V důsledku nedostatku jídla, vody a pohonných hmot vyslal kapitán loďky nouzový signál žádající o pomoc. Italské úřady o tom uvědomily NATO a okolní plavidla (nedaleko se pohybovaly lodě místní, španělské, i pod velením NATO). Migranti později tvrdili, že jim byla shozena voda od neidentifikované helikoptéry. Na pomoc jim ale nikdo nepřispěchal, 63 z nich zemřelo, zbytek byl mořskými proudy zanesen zpátky k břehům Libye.

Po prošetření těchto událostí přijalo koncem dubna Parlamentní shromáždění Rady Evropy (PACE) rezoluci 1872 (2012) obsahující podrobnou zprávu o těchto událostech. Poukázalo v ní na to, že tragédie na moři byla výsledkem série selhání mnoha zúčastněných stran. Plnou odpovědnost už přiznala italská vláda. Podle zprávy ale pochybilo i NATO, když nereagovalo na tísňové volání z vojenské zóny pod svou kontrolou. Rezoluce obsahuje rovněž řadu doporučení směřujících k předejití podobnému vyhocení situace. NATO by mělo podle doporučení relevantní události důkladně vyšetřit a vyvodit z nich závěry. Podle mluvčí NATO měla jejich plavidla informaci od italských úřadů, že se nějaká loďka mohla dostat do problémů, žádné plavidlo se však s touto loďkou do kontaktu nedostalo. Navíc v průběhu zbrojního embarga v kýžené době měla plavidla NATO asistovat v záchraně více než 600 osobám.

Podobné události žel nepředstavují nic ojedinělého a odrážejí zpřísňující se migrační politiky jihoevropských zemí. V únoru přijala velká komora Evropského

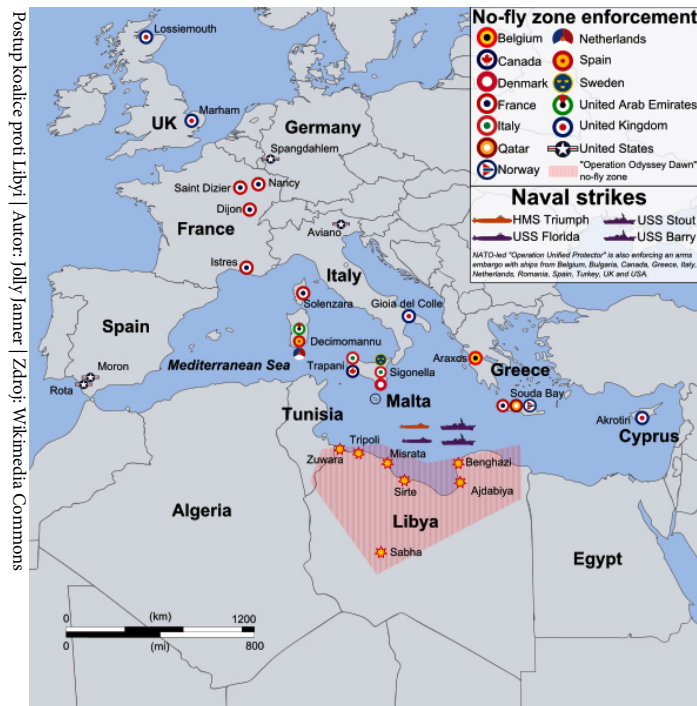
soudu pro lidská práva rozsudek ve věci Hirsi proti Itálii (27765/09), v němž shledala řadu porušení Evropské úmluvy spočívajících v praxi italských úřadů, jež posílají migranty zachycené v pobřežních vodách zpátky do afrických zemí, kde jim hrozí mučení.

Kritiku si vysloužilo NATO i za postup v průběhu ozbrojeného konfliktu v Libyi, do jehož zapojení bylo zmocněno rezolucí Rady bezpečnosti 1973 (2011) s cílem chránit libyjské civilisty. V minulém roce svolala Rada OSN pro lidská práva Mezinárodní vyšetřovací komisi pro Libyi, již pověřila vyšetřit porušení lidských práv v průběhu libyjského konfliktu i po něm. Letos byla publikována výsledná zpráva a její závěry byly rozebrány na březnovém zasedání Rady v Ženevě. Z dokumentu vyplývá, že se Kaddáfího jednotky dopouštěly zločinů proti lidskosti a válečných zločinů (znásilňování, nucená mizení osob, mučení, útoků na civilisty). V debatě po prezentaci zprávy vystoupila i Česká republika a vyzvala Libyi, aby všechna porušení lidských práv a humanitárního práva řádně vyšetřila.

Podle komise se ale válečných zločinů a porušení lidských práv dopouštěly i opoziční síly, v některých případech mělo dojít dokonce k pochybením ze strany NATO. Kampaň NATO, posvěcená rezolucí Rady bezpečnosti 1973 (2011), byla podle komise vedena s jasným cílem zabránit co nejvíce ztrátám na civilních životech, nasazený byly vysoce přesné zbraně. Přesto komise shledala

Kubáňští uprchlíci | Autor: Tank Browne | Zdroj: www.flickr.com

Postup koalice proti Libyi | Autor: Jolij Janner | Zdroj: Wikimedia Commons

civilní ztráty (60 obětí) a poškození civilních objektů bez důkazů o vojenském užitku. Komise ale nedisponovala dostatkem informací k úplnému vyhodnocení těchto incidentů a doporučuje proto další šetření.

Postup NATO byl už jednou podobným způsobem prověřován. Jednalo se o vyšetřování Mezinárodním trestním tribunálem pro bývalou Jugoslávii v souvislosti s kampaní v Kosovu. Podle závěrů publikovaných v červnu 2000 i přes jednotlivá pochybení kancelář prokurátorky neshledala dostatek důkazů k zahájení formálního vyšetřování, nebylo zjištěno cílené zaměřování civilistů (asi 500 mrtvých). V případě libyjské situace je možné, že bude postup NATO přezkoumán Mezinárodním trestním soudem na základě rezoluce Rady bezpečnosti 1970 (2011) (viz Bulletin 3/2011 a 1/2012).

Zdroje

- PACE committee finds a 'catalogue of failures' that led to deaths of 63 people fleeing Libyan conflict, 29. 3. 2012, (http://assembly.coe.int/ASP/NewsManager/EMB_NewsManagerView.asp?ID=7567&L=2).
- Statement by the NATO Spokesperson on lives lost at sea, 29.3.2012 (http://www.nato.int/cps/en/SID-E51DAF3E-8AB-2CC3B/natolive/news_85613.htm).
- The 'left-to-die boat': whose responsibility for the death of 63 migrants in the Mediterranean? , 31.3.2012, (<http://www.ejiltalk.org/the-left-to-die-boat-whose-responsibility-for-the-death-of-63-migrants-in-the-mediterranean/>).
- War crimes were committed by both sides in Libya, finds International Commission of Inquiry on Libya, 6.3.2012 (<http://www.internationallawbureau.com/blog/?p=4181>).

Žalobce ICC nemůže rozhodovat o statusu Palestiny

Anna Matušinová

Zhruba před třemi lety, 22. ledna 2009, podala Palestinská samospráva u Mezinárodního trestního soudu (MTS) žalobu proti Izraeli. Na začátku dubna letošního roku ji žalobce MTS odmítl. Údajným spácháním válečných zločinů, kterých se Izraelci měli dopustit během protiteroristické operace Lité Olovo na území Gazy,[1] se Soud zabývat nebude.

Přestože Palestina není smluvní stranou Římského statutu, mohla se na Soud obrátit. Využila totiž ustanovení článku 12 odst. 3, který umožňuje, aby stát, jež není stranou Statutu, akceptoval jurisdikci Soudu. Palestina tak učinila prostřednictvím svého ministra spravedlnosti za podpory Ligy arabských států. Jurisdikce Soudu se měla vztahovat na činy spáchané na území Palestiny od 1. července 2002. V souladu s článkem 15 Římského statutu Kancelář žalobce zahájila předběžné šetření, které mělo vyústit v rozhodnutí, zda je ICC příslušný k projednání žaloby.

Klíčovou otázkou, kterou žalobce řešil, bylo, zda Palestina je státem či nikoliv. Římský statut totiž mluví o tom, že „stát“ se obrátí na MTS. Ožehavé téma nakonec žalobce vyřešil s grácií. V podstatě tři roky mu trvalo vyslovit názor, že mu nepřísluší rozhodovat o tom, jaký status Palestina má. Určení, koho či co podřadit pod pojem stát podle Římského statutu, má podle jeho názoru pouze Organizace spojených národů (OSN) nebo Shromáždění smluvních stran (ASP). Vzhledem k tomu, že Palestina má pozorovatelský status při OSN,[2] není jeho členem a nelze ji tudíž chápat jako stát.[3] Žalobce ponechal výbušné rozhodnutí o právním statusu Palestiny na státech. Snaží se tak vyhnout obviněním z toho, že činí politická rozhodnutí, jež mu nepřísluší.

Rozhodnutí samozřejmě vyvolalo různé reakce. Zatímco Izraelská strana ho vítá, s největší kritikou přišla Amnesty International. Podle jejího vyjádření rozhodnutí žalobce odnímá spravedlnost obětem a prodlužuje beztrestnost států, které jsou silné natolik, aby si zajistily mezinárodní podporu. Amnesty tvrdí, že konečné rozhodnutí měl žalobce ponechat na soudcích a ne tak učinit sám. Přestože by se rozhodnutí dalo chápat jako palestinská porážka, není tomu tak zcela. Žalobce nevyločil možnost zabývat se v budoucnu údajnými zločiny na palestinském území. Může tak učinit pouze v případě, pokud orgány OSN nebo ASP vyřeší právní otázku, zda Palestina spadá pod pojem stát dle Statutu. Druhou

eventualitou, jak dosáhnout vyšetřování na palestinském území, je iniciace Radou bezpečnosti na základě článku 13 odst. b Statutu. Palestinské oběti tudíž stále mají naději na proces před ICC, byť tato naděje zůstává i nadále v nedohlednu.

Poznámky

[1] Operace Lité olovo začala v prosinci 2008 a trvala tři týdny, během nichž zemřelo zhruba 1 400 Palestinců.

[2] Palestina požádala o plné členství dle článku 4 odst. 2 Charty OSN v září 2011. Rada bezpečnosti zatím v této věci neučinila žádné kroky, přestože se mluvilo o možném americkém vetu.

[3] Žalobce přiznal, že Palestinu prostřednictvím bilaterálních dohod uznává více než 130 vlád světa, včetně některých mezinárodních organizací, dokonce i těch, které mají vztah k OSN. Odvolal se však na současnou situaci ve vztahu k OSN.

Zdroje

- ICC - Palestine, (<http://www.icc-cpi.int/Menus/ICC/Structure+of+the+Court/Office+of+the+Prosecutor/Comm+and+Ref/Palentine/>).

- ICC Prosecutor Statement: Fears over Justice for Gaza Victims, Amnesty International, 3 April 2012, (<http://www.amnesty.org/en/for-media/press-releases/icc-prosecutor-statement-fears-over-justice-gaza-victims-2012-04-03>).

- Amnesty International's response to the ICC Office of the Prosecutor's statement that it cannot investigate crimes committed during the Gaza conflict, 4 April 2012 (<http://www.amnesty.org/en/library/info/MDE15/018/2012/en>)

Joseph Kony

Brutální africký vůdce povstalců jako mediální hvězda letošního roku

Markéta Glacová

Příběh jednoho z nejbrutálnějších afrických vůdců posledních let vynesla na povrch kampaň s názvem „Kony 2012“ kterou v letošním roce rozjela nepřítel známá americká nezisková organizace Invisible Children. Cílem kampaně je napomoci k dopadení Josepha Konyho, ugandského vůdce Armády božího odporu (LRA), jejíž snahou je nastolit teokratický režim založený na biblickém desateru. K dosažení tohoto cíle však využívá únosů dětí, z nichž v případě chlapců činí dětské vojáky a z dívek sexuální otrokyně. Konyho armáda je kromě nábory dětských vojáků obviňována také ze znásilňování, vraždění a mrzačení. Postupem času se stala nejobávanější africkou partyzánskou skupinou, jež v podstatě vede válku proti neozbrojeným vesničanům.

Autor: William Murphy | Zdroj: www.ftick.com

Samotný Kony si v rámci LRA vybudoval kult osobnosti a prohlašuje se za mesiáše ovládajícího magii. Nábožensky vychází z Hnutí Ducha svatého založené Alicí Auma v srpnu 1986. Hnutí však bylo poraženo Armádou národního odporu – vládním vojskem Ugandy a Auma byla přinucena uprchnout. Zbytky přívrženců poté zmobilizoval právě Joseph Kony a vytvořil partyzánskou povstaleckou skupinu – Armádu božího odporu. Jejím hlavním cílem se stala snaha osvobodit ugandský lid (zejména vyvolené etnikum Acholi) od útlaku. Hlavním nepřítelem LRA se stal prezident Ugandy Museveni. Tomu se však nakonec v zemi podařilo upevnit moc a LRA z ugandského území vytlačit. Kony a jeho armáda se tak přesunuli do Jižního Súdanu, kde byli súdánskou vládou tolerováni výměnou za pomoc v bojích proti Súdánské lidově osvobozenecké armádě. Po rozdělení Súdánu a vyhlášení samostatné republiky Jižní Súdán (v červenci 2011) ztratili Kony i LRA své ochránce a byli nuceni tuto oblast zcela opustit. Dnes své válečné akce přesunuli na západ, do Demokratické republiky Kongo (DRC) a Středoafričské republiky.

V roce 2005 byl Kony u Mezinárodního trestního soudu v Haagu obžalován z válečných zločinů a zločinů proti lidskosti [1]. Dodnes však nebyl dopaden a právě tomu by měla napomoci výše popsaná kampaň, jež si od „proslavení“ Konyho a medializace problému slibuje zvýšení nátlaku na americkou administrativu [2] ale i jiné mezinárodní aktéry. S jejich pomocí by pak mělo dojít ke Konyho dopadení, odzbrojení LRA a osvobození dětských vojáků. O tuto problematiku se v poslední době začala zajímat také Africká unie, která zřídila zvláštní skupinu s cílem po ugandském zločinci pátrat. Skupina čítající zhruba pět tisíc osob má za úkol Konyho hledat tak

dlouho, dokud nebude dopaden, nebo zabit [3]. Stíhání a souzení Konyho a jeho stoupců je navíc ztíženo některými normami, jež ugandská vláda přijala, zejména tzv. Amnesty Act slibující amnestii všem bojovníkům LRA, jež se vládě vzdají dobrovolně.

Video nesoucí Konyho jméno je v současnosti pro rychlost svého šíření označováno jako neúspěšnější video všech dob a dosud největší bomba virálního marketingu [4]. Z politického pohledu kampaň jistě výsledky přinesla. Lze je spatřovat ve zvýšeném zájmu amerického kongresu o danou problematiku. Jen v březnu 2012 bylo na jeho půdě projednáno a schváleno několik usnesení a rezolucí týkajících se LRA a Konyho (viz S.Res. 402, H.Res. 584, H.Res. 581, H.Res. 583, S.Res. 412, S.Res. 366 (109)). Video je však některými odborníky kritizováno pro dezinformaci. LRA již v současnosti na ugandském území nebojuje a snímek tak vykresluje realitu starou několik let, neboť se tamější region z válečného konfliktu pomalu zotavuje a situace se obrací k lepšímu. Za hlavní problém je však označováno vytržení zločinnů LRA ze složitého a komplexního rámce dlouhotrvajících konfliktů v celé střední Africe. Navíc má video naivně nacházet snadné řešení v další militarizaci konfliktu. Závěrem je nutno upozornit, že případ Josepha Konyho není ojedinělý a vůdci majících na svědomí vraždy, únosy či verbování dětských vojáků lze na africkém kontinentě nalézt mnohem více, nežřídkakdy tak činí také vládní jednotky. Celá problematika je tedy mnohem složitější, otázkou proto zůstává, zda je současná zjednodušující prezentace problému prospěšná či nikoli.

Poznámky

[1] Zatykač byl na Konyho vydán na základě doložených případů, dvanáct bodů obžaloby se týká zločinů proti lidskosti a jednadvalet válečných zločinů. Kromě Konyho jsou však MTS stíhány také další přední představitelé LRA. Jmenovitě jde o Vincenta Ottho, Okota Odhiamba, Dominika Ongwena a Raska Lukwiya (Lukwiya a Ottho však již byli pravděpodobně zabití).

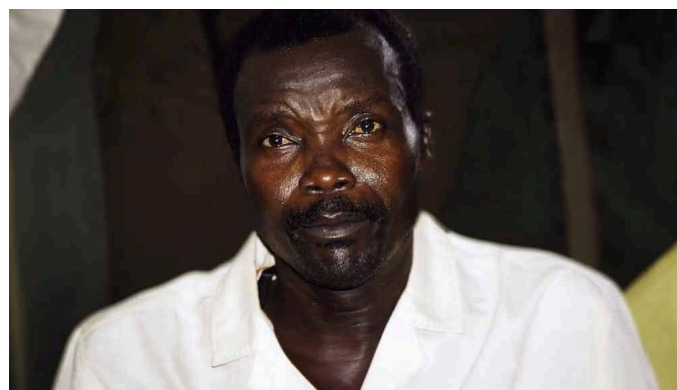
[2] Zvyšující se angažovanost USA v oblasti střední Afriky lze datovat zhruba od konce 20. století. Za americké podpory totiž soudánská vláda podepsala tzv. Nairobi Agreement (1999), jehož součástí byl také slib ukončení pomoci ozbrojeným skupinám a spolupráce na jejich odzbrojení. Angažovanost USA ještě vzrostla po teroristických útocích z 11. září 2001 a LRA byla zařazena na seznam teroristických organizací. V roce 2010 pak vypracoval prezident Obama strategii usilující o stabilitu situace, nápravu humanitární krize a eliminaci LRA jako bezpečnostní hrozby v regionu.

[3] Již koncem roku 2008 se vojska afrických států (Ugandy, Jižního Súdánu a Konga), s pomocí americké armády v operaci s názvem Lightning Thunder, pokusily zlikvidovat

základny i velení LRA. Útoky sice skončily zničením povstaleckých základen v DRC, nikdo z nejvyššího velení LRA však nebyl zabit ani zajat.

Zdroje

- Bills and Resolution, Govtrack.us (<http://www.govtrack.us/search?q=kony>).
- ICC-02/04-01/05, The Prosecutor v. Joseph Kony, Vincent Otti, Okot Odhiambo and Dominic Ongwen, International Criminal Court, Situation – Uganda (<http://www.icc-cpi.int/menus/icc/situations%20and%20cases/situations/situation%20icc%200204/related%20cases/icc%200204%200105/uganda?lan=en-GB>).
- Joseph Kony: Profile of the LRA leader, BBC News, 8 March 2012 (<http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-17299084>).
- Joseph Kony, The New York Times, 23 March 2012 (http://topics.nytimes.com/top/reference/timestopics/people/k/joseph_kony/index.html).

Záběry z videa KONY 2012

2) Evropský systém ochrany lidských práv

Co nového ve Štrasburku

O potížích s určováním otcovství, odmítnutí svědčit proti druhovi a o náboženských svátcích

Václav Krajňanský – Zuzana Melcrová –
Melanie Phamová – Hubert Smekal

Mezi 20. březnem a 20. dubnem se Evropský soud pro lidská práva skutečně činil. Do kategorie nejvyšší důležitosti spadlo hned čtrnáct rozsudků, povětšinou z dílny velkého senátu. Množství rozsudků odpovídá také počet autorů, kteří se na vypracování přehledu důležitých rozhodnutí štrasburského soudu podíleli.

Otec není vůbec jistý

V případě *Boulois proti Lucembursku* (stížnost č. 37575/04) byl Francouz Thomas Boulois odsouzen na 15 let vězení za trestné činy ublížení na zdraví s prvky mučení a znásilnění. V průběhu výkonu trestu se opakovaně pokoušel obdržet tzv. propustku z vězení na několik dní, která mu byla pokaždé zamítnuta. Když pan Boulois vyčerpal všechny dostupné opravné prostředky včetně soudního přezkumu, obrátil se na Evropský soud pro lidská práva (dále jen „ESLP“), doufaje, že zde najde zastání.

Svou stížnost pan Boulois opřel o porušení čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), chránící právo na spravedlivý proces. V sedmičlenném senátu se nejprve podařilo stěžovateli soud přesvědčit, nutno podotknout, že v těsném poměru čtyři ku třem, že jeho práva byla skutečně zasažena. Velký senát, skládající se ze sedmnácti soudců, však posléze nabyl opačného názoru.

Odlisný pohled obou těles spočíval v tom, že na rozdíl od senátu, který rozhodoval v prvním stupni, velký senát naznal, že v daném případě nebyla Úmluva aplikovatelná. Vnitrostátní právo totiž neobsahovalo nárokovatelné právo na dočasné propuštění z vězení, a tudíž nemohlo jeho nepřiznání stěžovateli ze strany státu ani způsobit porušení Úmluvy.

Případ *C. A. S. a C. S. proti Rumunsku* (stížnost č. 26692/05) byl dle rozsudku ESLP stížen porušením dvou článků Úmluvy, a to čl. 3 (zákaz mučení) a čl. 8 (právo na respektování soukromého a rodinného života).

Pětiletý C. A. S. byl v lednu 1998 sledován domů neznámým mužem, který ho následně znásilnil a zbil. Pod pohrůžkou, že jej pachatel zabije, chlapec několik měsíců vše tajil, a pachatel čin v průběhu této doby opakoval několikrát do týdne. Chlapec pak vše svěřil otci, C. S., který okamžitě podal trestní oznámení na místní policii.

Ta následně zahájila vyšetřování, v jehož rámci vyslechla několik svědků včetně sousedů, kteří podezřelého viděli několikrát vcházet do bytu s chlapcem, provedla několik zdravotních testů chlapce, jež ukázaly, že ke svým zraněním nemohl přijít jinak než násilným činem a znásilněním, a pořídila kresbu podezřelého na základě chlapcova popisu. Podezřelý pachatel byl následně postaven před soud, avšak ačkoliv vše nasvědčovalo tomu, že jeho vina je zcela zjevná, soud jej nakonec obvinění zprostil.

Otec vyzkoušel všechny dostupné domácí opravné prostředky, avšak nebyl úspěšný. Obrátil se proto na štrasburský soud, který mu dal za pravdu a rozhodl, že Rumunsko porušilo čl. 3 a čl. 8 Úmluvy. ESLP Rumunsku vyčetl především nepřiměřenou délku a neefektivnost vyšetřování a dále skutečnost, že chlapci nebyla poskytnuta ze strany státu žádná odborná psychologická pomoc. Stát zároveň dle soudu nedostal svých mezinárodních závazků efektivně chránit děti před pohlavním zneužíváním a nelidským či ponižujícím zacházením.

Případy *Ahrens proti Německu* (stížnost č. 45071/09) a *Kautzor proti Německu* (stížnost č. 23338/09), týkající se práva na soukromý a rodinný život (čl. 8 Úmluvy), byly prozatím ESLP rozhodnuty ve prospěch Německa, přičemž konečný výsledek sporu může ještě změnit rozhodnutí velkého senátu.

V prvním z obou případů nabyt pan Ahrens přesvědčení, že je otcem dítěte, které byly vychovávány jeho bývalou přítelkyní a jejím současným partnerem, jenž přijal k dceři po právu otcovství. Stěžovatel proto napadl otcovství tohoto muže před soudem a v rámci dokazování bylo zjištěno, že jeho tušení bylo správné. Soudy vyšší instance ale konstatovaly, že pan Ahrens vůbec neměl právo otcovství napadat, a to s ohledem na rodinné a sociální vazby mezi dítětem a jejím otcem „podle práva“.

Obdobný příběh potkal pana Kautzora, který napadl otcovství manžela své bývalé partnerky k jednomu z jejich dětí, o němž se domníval, že je jeho otcem. Biologické testy v průběhu soudního řízení ukázaly, že manžel ex-přítelkyně stěžovatele skutečně není otcem dcery, nicméně obdobně jako v předchozím případě bylo soudem konstatováno, že pan Kautzor neměl právo zpochybnit otcovství muže, který již měl pevně rozvinutý vztah s dcerou.

Svou stížností před ESLP oba stěžovatelé brojili proti rozhodnutím vnitrostátních soudů, tvrdíce, že jim bylo upřeno právo na soukromý a rodinný život. Štrasburský soud provedl komparativní srovnání právních řádů členských států Rady Evropy, nakolik panuje shoda na tom, jestli má mít biologický otec právo zpochybnit před sou-

dem otcovství jiného muže, které vzniklo v souladu s právem. Soud zjistil, že praxe mezi státy není v tomto ohledu jednotná, a proto dozal, že v této oblasti je třeba členským zemím přiznat jistou míru uvážení. Z předchozí judikatury soudu rovněž vyplývá, že je povinností státu zkoumat, jestli je v nejlepším zájmu dítěte nechat vzniknout a rozvíjet vztah mezi ním a jeho biologickým otcem. Vzhledem k tomu, že v dotčených případech vnitrostátní soudy dospěly k závěru, že zájem obou dcer zůstává u jejich „právních“ otců, Německo podle ESLP nepochybovalo.

Ve věci *Kotov proti Rusku* (stížnost č. 54522/00) se velký senát ESLP zabýval případem neúspěšného dobývání peněžních prostředků ze zkrachovalé banky. Pan Kotov si uložil na bankovní účet peníze, ale kvůli změně úrokové míry se rozhodl účet zavřít. K jeho smůle bance došly finance a padla do likvidace. Individuální klienti jako Kotov měli mít prioritní vypořádání, ale likvidátor nakonec Kotovovi vyplatil pouze 0,8 % z původního vkladu. Tento výsledek označil v lednu 2010 senát ESLP za porušení práva na ochranu majetku (čl. 1 Protokolu č. 1). Ruská vláda se obrátila k velkému senátu štrasburského soudu a ten původní verdikt obrátil (většinou 11 proti 6). ESLP připomněl, že státy se nemohou zbavit

odpovědnosti delegováním povinností na soukromé subjekty (tedy na likvidátora), ale na druhé straně nemohou být přímo zodpovědné za soukromá pochybení – a v tomto případě byl likvidátor nezávislý na státu. I ruské soudy uznaly pochybení likvidátora, nicméně panu Kotovovi nemohly připadnout žádné peníze, jelikož v bance prostě žádné nezbyly.

Rusko naopak neuspělo v případě *Markin* (stížnost č. 30078/03), v němž velký senát naznal, že vyloučení vojáků (na rozdíl od vojaček) z nároku na rodičovskou dovolenou porušuje zákaz diskriminace ve spojení s právem na ochranu soukromého a rodinného života (čl. 14 ve spojení s čl. 8 Úmluvy). Markin pracoval v armádě jako telefonista a často jej v práci střídaly ženy. Po narození dítěte zažádal o tříletou rodičovskou dovolenou, která mu však byla zamítnuta, protože na tak dlouho může být uvolněn pouze ženský personál. V říjnu 2010 senát ESLP shledal, že se Rusko dopustilo diskriminace, což čerstvě v březnu 2012 potvrdil i velký senát (většinou 12 proti 5). Štrasburský soud případu využil k deklaraci, že jeho rozsudky neslouží pouze k nápravě situace jednotlivce, ale také zvyšují standardy ochrany lidských práva a rozšiřují lidskoprávní jurisprudenci napříč společenstvím států Úmluvy. Podpora rovnosti pohlaví patří v současnosti mezi hlavní cíle, tudíž k ospravedlnění odlišného zacházení musejí státy prezentovat skutečně pádné důvody. Odkazy na tradice, obecné předpoklady či převažující společenské postoje neobstojí. Ačkoliv ESLP uznává, že na členy armády se mohou vztahovat větší omezení, tyto by měly být odůvodněny skutečnou hrozbou pro operační efektivitu ozbrojených jednotek, která zjevně v případě telefonisty nenastala. Soud panu Markinovi přiřkl náhradu nepeněžitě újmy ve výši 3000 eur a za náklady řízení 3150 eur.

Diskriminace na základě pohlaví v armádě

O případě *Gillberg proti Švédsku* (stížnost č. 41723/06) jsme již informovali, když senát ESLP rozhodnul, že Švédsko neporušilo právo na respektování soukromého života (čl. 8), ani svobodu projevu (čl. 10). Velký senát jednomyslně podpořil prvoinstanční názor a nebohému profesorovi, který nezpřístupnil data ze svého výzkumu, nedal za pravdu. Gillberg patří k uznávaným kapacitám na poli dětské psychiatrie a obdržel dokonce i švédské vyznamenání, jenže ani to neudělalo na ESLP dostatečný dojem. Gillberg prováděl na své domovské univerzitě v Göteborgu výzkum hyperaktivity a poruchy pozornosti u dětí, přičemž rodiče a odrostlejší děti ujistil o důvěrnosti nasbíraných citlivých údajů. O pár let později požádali postupně dva badatelé univerzitu o přístup k vý-

Komunikace ruské armády | Autor: , autor: Julianne Showalter, U.S. Air Force | Zdroj: Wikimedia Commons

zkumným materiálům, oba však skončili s nepořízenou. Po různých řízeních Gillbergovi kolegové materiály raději zničili, než by je poskytnuli dalším osobám, načež Gillberg skončil s podmínkou a pokutou v přepočtu zhruba 4 tisíce euro. Ve Štrasburku se profesor dovolával zejména ochrany „negativního“ práva na svobodu projevu – tedy práva nezveřejnit – ale podle ESLP patřil zničený materiál univerzitě, která podle švédské legislativy měla materiály zpřístupnit. Gillberg neuspěl ani s argumentem, že děti se výzkumu účastnily pod příslibem, že jejich data nebudou zpřístupněna. Soud nedošel k závěru, že by profesora situace byla srovnatelná s novinářskou ochranou zdrojů či s povinností mlčenlivosti advokáta ve vztahu k jeho klientům.

K závěru, že nedošlo k porušení práva na respektování soukromého a rodinného života, se dopracoval velký senát (většinou 10 proti 7) i v případě *Van der Heijden proti Nizozemsku* (stížnost č. 42857/05). Paní van der Heijden odmítla svědčit proti svému dlouholetému partnerovi, který byl podezřelý ze zabití, za což ji národní soud poslal do vazby. Odmítnout svědčit mohou podle nizozemského práva pouze manželé či registrovaní partneři. Velký senát ESLP neobměkčila ani skutečnost, že paní van der Heijden s domnělým vrahem žila 18 let a měli dvě děti. Velký senát po přenechání věci senátem konstatoval, že nesezdané soužití, jakkoliv dlouhé, je fundamentálně odlišné od manželství či registrovaného partnerství. Pár se rozhodl neuzavřít manželství, tak musí počítat s tím, že nebude mít všechna práva jako manželé či registrovaní partneři, jimž pouze nizozemská legislativa umožňuje odepřít výpověď.

V případě *Michelioudakis proti Řecku* (stížnost č. 5446/10) se Soud zabýval přílišnou délkou trestních řízení a shledal, že se řecký stát dopustil porušení článku 6 odst. 1 a článku 13 Úmluvy. Pan Michelioudakis si stěžoval, že délka trestního řízení s ním vedeného překročila „rozumnou dobu“, ale rovněž, že v Řecku neexistuje způsob, jak se domoci ochrany proti průtahům v řízeních. ESLP konstatoval, že porušení práv stěžovatele byla skutečně výsledkem nefunkčnosti řeckého soudního systému. Jelikož Soud eviduje více než 250 stížností na průtahy právě z Řecka, z nichž ve více než 50 případech jde o trestní věci, rozhodl se soud odložit všechny podobné případy a dát Řecku čas na nápravu neuspokojivého stavu. V rozhodnutí jej proto vyzval,

aby ve lhůtě jednoho roku stav napravilo a zavedlo prostředky, jimiž se budou moci občané proti průtahům bránit již na národní úrovni.

Zohledňovat všechny svátky nelze

V případě *Sessa Francesco proti Itálii* (stížnost č. 28790/08) ESLP řešil problematiku svobody vyznání, konkrétně respektu k náboženským svátkům ze strany státních úřadů. Stěžovateli coby právníkovi židovského vyznání bylo soudcem nabídnuto, aby si vybral mezi dvěma daty (konkrétně 13. či 18. října 2005), na něž může být odročeno jednání, v němž zastupoval jednu ze stran. Vzhledem k faktu, že oba dny byly židovskými svátky, stěžovatel obě data odmítl. Jelikož soudce nakonec stanovil datum pokračování v procesu na jeden z těchto svátků, stěžovatelem bylo u ESLP namítáno porušení jeho práva na svobodu vyznání. ESLP se v rozhodnutí nakonec vyjádřil v tom smyslu, že i kdyby se zde jednalo o porušení práva na svobodu vyznání, soud by jej stejně posoudil jako odůvodněné z důvodu ochrany práv a svobod jiných osob, práva veřejnosti na řádný výkon spravedlnosti a princip, aby případy byly projednány v rozumném čase.

V případě *İlbeyi Kemaloğlu a Meriye Kemaloğlu proti Turecku* (stížnost č. 19986/06) šlo o sedmiletého syna stěžovatelů, který umrzl na cestě domů během dne, kdy byla předčasně ukončena školní výuka z důvodu sněhové kalamity, přičemž městský autobus nepřišel včas. Během vyšetřování se zjistilo, že zástupce ředitele školy pochybil, když neoznámil předčasné zavření školy místním úřadům, aby mohly být povolány školní autobusy včas. Stěžovatelé se, přesvědčeni o zanedbání povinností

Istanbul v zime | Autor: David Benito | Zdroj: Wikimedia Commons

Pozůstatky katyňského masakru | Autor: Polish Red Cross delegation | Zdroj: WC

ze strany úřadů, domáhali náhrady za smrt svého syna. Jejich žádost o zbavení povinnosti platit soudní poplatky předložená s řádně vyplněnými doklady o nemajetnosti však byla zamítnuta bez udání důvodu a řízení bylo kvůli nezaplacení poplatku zastaveno. Později se stěžovatelé připojili se svým nárokem k trestnímu řízení vedenému s učitelem třídy jejich syna a s ředitelem školy, které skončilo osvobozením obviněných. V řízení se však vyskytla řada procedurálních nedostatků. U ESLP stěžovatelé namítali, že Turecko nezajistilo odpovědnost těch, kteří jsou zodpovědní za smrt jejich syna, a byl jim nesprávným postupem ve věci soudních poplatků odepřen přístup k soudu. Soud nakonec shledal, že Turecko skutečně pochybilo, konkrétně tím, že v celém řízení se vyskytly značné průtahy a stěžovatelé nenašli adekvátní kompenzaci, přičemž jim navíc byla odepřena právní pomoc. Turecko neposkytlo dostatečné záruky, aby ochránilo stěžovatele proti arbitrárnímu postupu úřadů. ESLP proto konstatoval porušení práva na život (čl. 2) a na spravedlivý proces (čl. 6 odst. 1).

Katyňský masakr stále živý

V roce 2006 bylo proti Mirosławu Piechowiczi zahájeno několik trestních řízení a o rok později byl vzat do vazby. Rozsudku odnětí svobody na 5 let se Piechowicz dočkal až v roce 2011. Již během vazby byl zadržený označen za vysoce nebezpečného, a proto spadl do zvláštního režimu zacházení. Po 2 roky a 7 měsíců byl držen v samovazbě za stálého monitorování a při každém opuštění a navracení se do cely byl podroben tzv. strip-search, neboli osobní prohlídka bez ošacení. Piechowicz podal na všechny praktiky zvláštního režimu stížnost k ESLP

(*Piechowicz proti Polsku*, stížnost č. 20071/07). Soud sice uznal legitimitu režimu zvláštního zacházení pro výjimečně nebezpečné vězně, neseznal však nutnost zacházení v konkrétním Piechowiczém případě a naopak dospěl ke skutečnosti, že ze strany věznice bylo porušeno hned několik článků Úmluvy. Samotná délka vazby včetně přísných praktik je v rozporu se zákazem mučení (čl. 3), přičemž vedení věznice nezvládlo ani argumentaci o nezbytnosti takového zacházení se zadrženým. Právo na svobodu a osobní bezpečnost (čl. 5) bylo narušeno délkou zadržení před soudním řízením a porušováno bylo i jeho právo na soukromou korespondenci

(čl. 8 odst. 1). V neposlední řadě soud odsoudil praktiky věznice, když Piechowiczi neumožnili nahlížet do jeho vyšetřovacího spisu (čl. 5 odst. 4).

Srbským manželům Grudićovým byl udělen invalidní důchod Srbským fondem důchodového a invalidního pojištění („Fond“) s pobočkou v Kosovu. Důchod Grudićovi dostávali pravidelně po dobu necelého roku, ale v roce 2000 vyplácení důchodu bez vysvětlení přestalo. Na následnou stížnost jim Fond sdělil, že Kosovo je pod mezinárodní správou, a proto jim nemůže být důchod dále vyplácen. Proti tomuto rozhodnutí se manželé odvolali. Příslušným okresním soudem byl jejich nárok na důchod potvrzen a stejně judikoval i Nejvyšší soud, když se Fond proti rozsudku odvolal. Vyplácení důchodu přesto zahájeno znovu nebylo a manželé se obrátili k ESLP. Štrasburský soud (*Grudić proti Srbsku*, stížnost č. 31925/08) potvrdil zásah do vlastnického práva manželů, pod které spadá jejich nárok na invalidní důchod, který jim byl odepřen (čl. 1 protokolu 1 Úmluvy). Soud zákrok fondu do jejich práva odsoudil z toho důvodu, že odporuje samotnému srbskému právu.

Patnáct osob polské národnosti se obrátilo na ESLP z pozice příbuzných, kteří byli obětmi tzv. katyňského masakru. Ruské vyšetřování probíhalo od roku 1990 a v roce 2004 vláda rozhodla ve věci dále nepokračovat. ESLP dal stěžovatelům v případě *Janowiec a ostatní proti Rusku* (stížnost č. 55508/07 a 29520/09) za pravdu ve velké části jejich tvrzení, že ze strany ruské vlády došlo porušení jejich práv. Konkrétně ruské úřady porušily čl. 38, když soudu a předtím i zástupcům žalobců odmítly vydat kopii rozhodnutí o zastavení vyšetřování, a tím neposkytly dostatečnou součinnost ve vyšetřování a k tomuto

ani nepodaly legitimní důvody. U desíti stěžovatelů soud konstatoval porušení zákazu mučení a jiného nelidského zacházení (čl. 3), když jednak zažili trauma ze smrti příbuzné osoby a také neměli možnost dozvědět se pravdu a okolnosti o jejich úmrtí ani 50 let po tragédii (zbylých pět stěžovatelů nemělo i přes blízkost příbuzného osobní kontakt se zavražděnými, porušení jejich práva proto nebylo shledáno).

Spojenými státy bylo obviněno z několika velmi závažných trestných činů spojených s terorismem šest osob. Na základě obvinění požádala americká vláda Velkou Británii o jejich vydání do vazby. Obžalovaní se proti vydání bránili u britských soudů, kde však ani jeden neuspěl. Obrátili se tedy k ESLP (*Babar Ahmad a ostatní proti Spojenému království*, stížnost č. 4027/07, 11949/08, 36742/08, 66911/09 a 67354/09), který taktéž jejich stížnosti neshledal oprávněnými. Stěžovatelé se obávali odepření spravedlnosti či trestu smrti, pokud by byli označeni za „nepřátelské bojovníky“, dle názoru soudu však taková situace nehrozí. Jejich stížnosti na porušení zákazu mučení a nelidského zacházení, pokud by byli uvězněni ve speciální věznici, soud také s ohledem na podmínky věznice neshledal za opodstatněné.

Novinky z Brightonu

Alexandra Dubová

Uplynulý týždeň zástupcovia členských štátov Rady Európy prijali Brightonskú deklaráciu o budúcnosti Európskeho súdu pre ľudské práva, dokument navrhujúci reformu štrasburského systému ochrany ľudských práv, nadväzujúci na deklarácie prijaté v Interlaken a Izmir. Cieľom konferencie v Brightone, organizovanej pod záštitou Veľkej Británie, bolo zefektívniť európsky systém ochrany ľudských práv a odbremeniť Súd od množstva nerozhodnutých sťažností (v súčasnosti cca 150 tisíc).

V úvode Brightonskej deklarácie štáty zdôrazňujú centrálnu miesto individuálnej sťažnosti v systéme ochrany ľudských práv, ako aj zdieľanú zodpovednosť členských štátov a Súdu za efektívnu implementáciu Dohovoru (princíp subsidiarity). Deklarácia kladie dôraz na implementáciu Dohovoru na národnej úrovni a potvrdzuje záväzok štátov zosúladiť legislatívu s Dohovorom a prijať účinné prostriedky nápravy proti porušeniam Dohovoru. Návrh z pera britskej delegácie začleniť definíciu princípu subsidiarity a doktríny miery posudzovacej voľnosti do textu Dohovoru (kritizovaný tak zo strany neziskových organizácií, ako aj samotným Súdom) v Brightone prešiel v zmiernej forme. Zástupcovia členských štátov sa dohodli, že z dôvodu transparentnosti

a prístupnosti bude Dohovor obsahovať odkaz na tieto dva princípy v preambule. V tejto fáze možno len polemizovať, či a aký bude mať začlenenie týchto princípov do preambuly Dohovoru reálny dopad na rozhodovanie Súdu.

Brightonská deklarácia prináša niekoľko procesných zmien. Zástupcovia členských štátov sa dohodli na skrátení lehoty na podanie sťažnosti z doterajších šiestich na štyri mesiace (čl. 35 ods. 1 Dohovoru). Tzv. kritérium podstatnej ujmy bude pozmenené tak, že z čl. 35 ods. 3 písm. b) Dohovoru sa vypustí text „a za predpokladu, že žiaden prípad nemôže byť odmietnutý z uvedeného dôvodu, ak nebol riadne preskúmaný domácim súdom.“ Najkontroverznejší z britských návrhov - nové kritérium prijateľnosti - nebol v Brightone prijatý. Deklarácia iba vyzýva Súd, aby bol prísny a konzistentný vo svojej rozhodovacej praxi a vyhlasoval za neprijateľné (ako zjavne neopodstatnené) tie sťažnosti, ktoré sa týkajú otázok riadne posúdených vnútroštátnym súdom, ak tento aplikoval práva zaručené Dohovorom. To sa však netýka prípadov, kedy Súd zistí, že aplikácia práv vnútroštátnym súdom nastoľuje závažnú otázku interpretácie alebo aplikácie Dohovoru. Táto výzva, ako pozostatok britskej snahy o zavedenie nového kritéria prijateľnosti v obdobnom znení, iba potvrdzuje doterajšiu judikatúru Súdu v otázkach prijateľnosti.

Súčasťou Brightonskej deklarácie je aj návrh zaviesť tzv. poradnú jurisdikciu Súdu, ktorá by mala podobu predbežnej otázky v kontexte konkrétneho prípadu na vnútroštátnej úrovni. Poradné stanoviská Súdu by nemali záväznú povahu a členské štáty by si mohli vybrať, či poradnú jurisdikciu Súdu akceptujú alebo nie. Medzi ďalšie zmeny Dohovoru prijaté v Brightone patrí zníženie maximálneho veku sudcov zo 70 na 65 rokov (zmena čl. 23 ods. 2 Dohovoru) a vypustenie možnosti strán namietat postúpenie prípadu Veľkej komore (zmena čl. 30 Dohovoru). Všetky uvedené zmeny by mali byť prijaté do konca roka 2013.

Zdroje

- Bates, E.: The Brighton Declaration and the “meddling court”. UK Human Rights Blog, 22.4.2012. Citované 22.4.2012. Dostupné na internete: <http://ukhumanrightsblog.com/2012/04/22/the-brighton-declaration-and-the-meddling-court/>.
- High Level Conference on the Future of the European Court of Human Rights Brighton Declaration, Brighton 20.4.2012, <http://www.coe.int/en/20120419-brighton-declaration/>.
- Melcrová, Z.: Veká Británie sa pripravuje na boj o zmenu Evropské úmluvy o ochrane ľudských práv. Bulletin Centra pro lidská práva a demokratizaci. Feb. 2012, str. 12-13.
- O'Meara, N.: Brighton rocked! Next steps for reforming the European Court of Human Rights. UK Constitutional Law Group, 20.4.2012. Citované 22.4.2012. Dostupné na internete: <http://uk-constitutionallaw.org/blog/>.

3) Mezinárodní politika a lidská práva

Výuka lidských práv a mezinárodního práva na Georgetown Law

Lukáš Hoder

Americký právník během studií nemusel absolvovat žádný kurz o mezinárodním právu, na Georgetown Law je povinný jen 1 kredit, a to v podobě týdenní hry jménem Week One, který čeká na prváky hned po prvním semestru. Jde o komplexní simulaci soudního jednání před ESLP a rozhodování americké vlády, letos dle zadání *de facto* kopírujícího případ *Babar Ahmad a ostatní proti Spojenému království*, který minulý týden rozhodl ESLP.

Jakožto LL.M. student na Georgetown Law jsem se mohl přihlásit do výběrového řízení o pozici *Global Teaching Fellow*, která během Week One nabízí možnost asistovat profesorům při výuce a vést některé debaty. Přihlásil jsem se do týmu profesora Martina S. Ledermana a vybrán jsem byl. Lederman se v poslední době proslavil memorandem pro Ministerstvo spravedlnosti USA, které ospravedlnilo zabití amerického občana-teroristy al-Awlakiho, šéfa jemenské Al-Kajdy, pomocí bezpilotního letounu. Week One byl skvělá příležitost vidět, jak jsou američtí studenti vystaveni komplexní týdenní hře jménem „mezinárodní právo“.

Studovat práva v USA, tedy tříletá cesta za magisterským titulem J.D., znamená nejen obrovské finanční náklady

(asi 3 miliony Kč jen za školné) a snahu o přežití v přísně konkurenčním prostředí, ale také skvělé možnosti. Pokud práva studujete zrovna na Georgetown Law, máte o možnosti zabývat se mezinárodním právem postaráno. Mezi vaše profesory patří aktivní právníci z amerických ministerstev, Bílého domu nebo mezinárodních organizací, kteří si do svých seminářů často zvou své kolegy. Ostatně Georgetown Law se podle posledního žebříčku amerických právnických fakult v oblasti mezinárodního práva umístil na druhém místě společně s Columbií, za NYU a před Harvardem a Yale.

Zadání

Program Week One je vlastně hra skládající se ze dvou částí. V první části jsou studenti rozděleni do několika skupin – zástupci osob podezřelých z terorismu (žijící v Paříži a Moskvě), zástupci Francie a Ruska, zástupci USA (zde došlo k teroristickému útoku) a soudci Evropského soudu pro lidská práva. USA totiž požádaly Francii a Rusko o vydání obou teroristů, s čímž obě země souhlasí, nicméně případ se dostal před Evropský soud pro lidská práva, který posuzuje, zda by vydání do USA s možností trestu smrti či doživotního žaláře na samotce v tzv. supermax vězení znamenalo mučení či nelidské zacházení. Celé zadání je samozřejmě komplikovanější, velmi pečlivě připravené a popsané ve stosedmdesátistránkové knížce.

Georgetown University Law Center | Autor: Lukáš Hoder

V druhé části týdne, tedy po skončení „moot“ jednání před ESLP, nastává otázka, jak se k celému problému postaví USA. Pokusí se s Francií a Ruskem vyjednat separátní dohodu o vydání již před vynesení rozsudku? Nebo teroristy americké tajné služby unesou k soudu do USA? A co udělají zástupci obou obviněných? Studenti tak vyjednávají současně s několika stranami, k dispozici mají telefony mezi jednotlivými učebnami, vydávají tiskové zprávy, atd. Vše za dozoru asistentů a profesorů.

V polovině týdne probíhají jednání před ESLP, kde se studenti za dohledu kamery pokouší prezentovat pozice svých klientů, a později mají možnost se na svůj výkon podívat. Na konci týdne pak proběhl seminář se skutečnými právníky z amerických ministerstev zahraničí a spravedlnosti, advokátem zastupujícím teroristy a dokonce i šéfem Národního protiteroristického centra USA Matthew G. Olsenem, tedy koordinátorem celého protiteroristického úsilí v USA a člověkem, který pravidelně osobně referuje prezidentu Obamovi.

Jenom hra?

Poslední akcí celého týdne je recepce, kde se studenti mohou osobně s lidmi jako Olsen pobavit. V současné době sice už více politik, ale posledních 20 let právník v obří instituci jménem National Security Agency (taková větší CIA s úkolem sledovat váš mobilní telefon), jistě ví o čem mluví, když popisuje problémy právníka radícího tajným službám ohledně legality jejich počínání. V USA jsou navíc prokurátoři přímou součástí exekutivy, více spjatí s vládní garniturou než v Evropě, proto rady vládních právníků často znamenají poslední soud v dané věci. Záležitosti tajných služeb nebo národní bezpečnosti se často k soudu vůbec nedostanou a právníci jsou často vystaveni etickým volbám, které mohou vyvolat veřejné skandály. Viz tzv. „torture memos“ nebo právě zabítí al-Awlakiho.

Národní protiteroristické centrum USA sice „překvapivě“ nebere stážisty, ale i tak si myslím, že kontakt s takovými lidmi, jako je Olsen, je pro J.D. studenty skvělá příležitost, motivace pro každého zúčastněného a připomínka, že celý Week One není pouze hra.

Naučte se plavat!

Celý Week One je sice skvělá zábava, ale zarážející je komplexnost a vlastně obtížnost celé akce. Studenti prvních ročníků právnické fakulty se musí vyrovnat s kom-

plexním zadáním, které je v současnosti v centru pozornosti mezinárodního práva.

Celá akce připomíná JESSUP, moot court z oblasti mezinárodního práva veřejného, ale Week One je mnohem intenzivnější. Skoro se člověk ptá, jestli není podobný způsob výuky kontraproduktivní, když jsou studenti bez hlubších znalostí vystaveni nutnosti formulovat jednoznačné odpovědi. Během týdne nicméně absolvují přednášky, mají „celé mezinárodní právo“ shrnuté do několika desítek stran v učebnici a zdálo se, že většina z nich nemá problém základní principy mezinárodního práva rychle pochopit. Právě naopak.

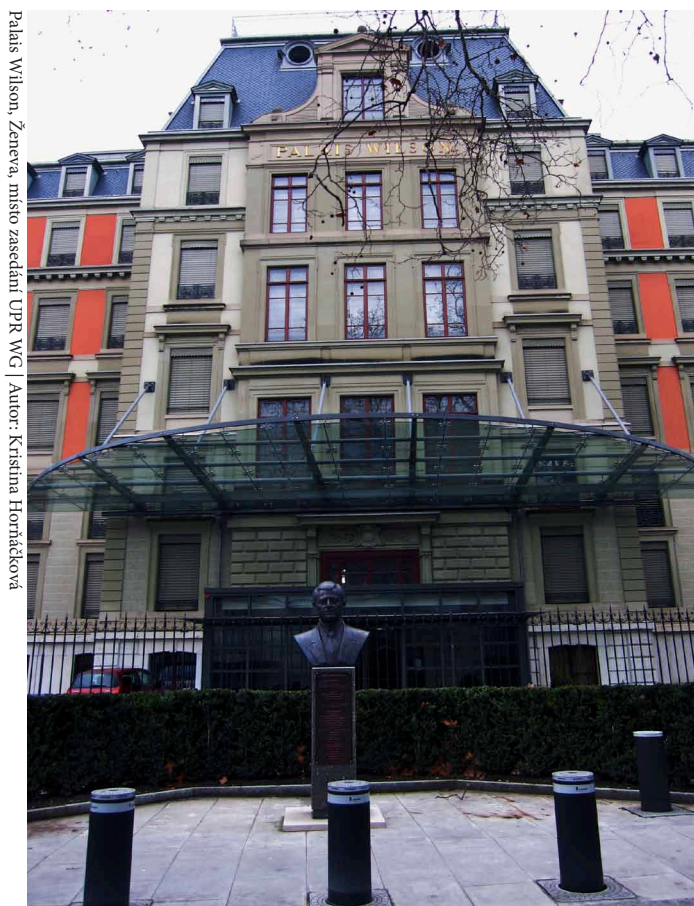
Week One si evidentně užíval i profesor Lederman, který ve zmíněné stosedmdesátistránkové brožuře zřejmě částečně odhalil, jak své vlastní (dosud tajné) memorandum pro ministerstvo spravedlnosti formuloval.

Přípravka na službu

Celý Week One ostatně odráží i další reálné a aktuální právní otázky. Například problém vydání zadržených osob podezřelých z terorismu do USA, kde jim hrozí kromě trestu smrti i sterilní podmínky tzv. supermax vězení, odráží případ jako *Babar Ahmad a ostatní proti Spojenému království* nebo *Harkins a Edwards proti Spojenému království*, který pár dní po Week One rozhodl Evropský soud pro lidská práva.

Řada studentů z Georgetown Law míří po škole do centrálních institucí USA ve Washingtonu, celý Week One proto dává smysl i z tohoto pohledu. Ostatně i šéf amerického protiteroristického programu se během panelu zapotil. Jeden ze studentů, bývalý mariňák z Iráku, mu položil několik otázek „na tělo“ ohledně konkrétního člena Al-Kajdy odpovědného za smrt několika jeho spolubojovníků a neschopnosti amerických tajných služeb se s ním vypořádat. Právě takovéto diskuse nad konkrétními dilematy vládních právníků byly jedním z hlavních důvodů, proč byla většina studentů z celé „hry“ doslova nadšena

*Lukáš Hoder v současné době s podporou Fulbrightovy komise studuje mezinárodní právo na Georgetown University ve Washingtonu, DC a působí jako člen Centra pro lidská práva a demokratizaci v Brně. Je autorem knihy *Transatlantické vztahy v době krize, kterou vydalo nakladatelství MUNI Press v roce 2009. Tento text vyšel v pozměněné podobě na blogu Jiné právo.**

Palais Wilson, Ženeva, místo zasedání UPR WG | Autor: Kristina Hornáčková

Co přinese druhý cyklus univerzálního periodického přezkumu?

Kristina Hornáčková

„UPR má obrovský potenciál prosazovat a chránit lidská práva i v těch nejtemnějších zákoutích světa.“

Ban Ki-moon, Generální tajemník Organizace spojených národů

Čtyřletý proces univerzálního periodického přezkumu (UPR, Universal Periodic Review) vstoupí 21. května 2012 do své druhé fáze. Jaký potenciál ve skutečnosti skýtá tento mechanismus?

Proces UPR vznikl společně s Radou OSN pro lidská práva v roce 2006 a jeho první cyklus byl zahájen v dubnu 2008. Členské státy OSN se zavázaly, že každé čtyři roky předstoupí před ostatní členy a podrobí se pravidelnému přezkumu, v jehož závěru obdrží doporučení pro zlepšení. Deklarovaným cílem je sledování lidskoprávní situace ve všech zemích v průběhu celého cyklu. Často se však daný stát aktivizuje v procesu UPR pouze v období předcházejícím jeho přezkumu, poté přenechává místo na lavici „obžalovaných“ dalšímu v pořadí. Naopak pozitivní přínos lze spatřit v účasti všech členských států. Jedinečnost tohoto procesu tak spočívá bezpochyby v tom, že se jedná o lidskoprávní mechanismus, který je jako jediný uplatňován celosvětově.

V průběhu první fáze proběhlo celkem 12 setkání pracovní skupiny (UPR Working Group), během kterých státy předložily své zprávy a podstoupily tzv. interaktivní dialog, v jehož závěru byla členy Rady pro lidská práva přijata závěrečná zpráva. Do té se promítly informace poskytnuté jak samotnými státy, tak nevládními organizacemi či zvláštními zpravodaji a nezávislémi experty. Zapojení nevládních organizací OSN podporuje, protože často představují hlavní či dokonce jediný objektivní zdroj informací o stavu lidských práv v dané zemi. Účast nevládních organizací v průběhu celého procesu je možné hodnotit jako další z nesporných přínosů UPR.

Období reflexe

Uvedení celého procesu do praxe a jeho formování takřka jako „za pochodu“ s sebou přineslo i reflexi určitých nedostatků a vedlo k přijetí několika, převážně technických, změn. Nejviditelnější změnou je prodloužení trvání cyklu ze 4 na 4,5 roku. Dle rezoluce Rady pro lidská práva 16/21 se bude druhá fáze odehrávat v letech 2012 až 2016. Pořadí států přitom zůstává stejné, počet projednávaných v rámci jednoho zasedání se však snížil z 16 na 14 států.

Rozšíření celého cyklu pochopitelně ovlivnilo i podobu a délku interaktivního dialogu. V rámci zasedání pracovní skupiny bude na každý z projednávaných států vymezen čas 3 a půl hodiny a díky upravenému pořadí řečníků se bude moci vyjádřit více zástupců členských států a občanské společnosti. Větší prostor v rámci závěrečné zprávy dostanou také národní lidskoprávní instituce, čímž se rozšíří manévrovací prostor pro nevládní organizace. Tyto mohou jednak upozorňovat na důležité případy porušení lidských práv skrze své národní úřady, rovněž pak mohou připomínkovat a lobbovat u ostatních států.

V duchu přijatých změn by se druhý cyklus měl kromě sledování vývoje stavu lidských práv v členských zemích zaměřit především na implementaci přijatých doporučení. Jedním ze značně kritizovaných výstupů UPR byla vágnost doporučení. Tyto například neobsahují jasně stanovená pravidla, jak konkrétní opatření aplikovat, případně zda jejich přijetí znamenalo kvalitativní změnu stavu lidských práv v daném státě. V mnoha zemích navíc není UPR zahrnut do národní politiky ochrany lidských práv.

Jak dál?

UPR zůstává značně izolovaným procesem bez širšího zapojení ostatních národních, regionálních a mezinárodních mechanismů. Jediným efektivním nástrojem zůstává

dialog mezi státy, během kterého budou prezentovat konkrétní kroky vedoucí k přijetí navrhovaných doporučení prvního cyklu. Protože prostor pro vyjádření státních i nevládních aktérů je v současnosti dostatečný, měly by být v rámci druhého cyklu více reflektovány informace zvláštních zpravodajů, získané například během oficiálních misí.

Za velký úspěch se považuje, že se od počátku UPR podařilo značně navýšit počet států otevřených oficiálním misím zvláštních zpravodajů (standing invitations). Práce zvláštních zpravodajů obecně představuje pozitivně hodnocenou součást fungování Rady pro lidská práva. Bylo by proto účelné využít výsledky jejich práce i pro UPR a zároveň integrovat doporučení UPR do práce zvláštních

zpravodajů, aby tak stále připomínaly státům jejich slabiny při ochraně lidských práv. Potenciál UPR totiž spočívá jak ve schopnosti předložit jasná doporučení pro konkrétní státy a jejich legislativu, tak ve snaze stát se skutečně univerzálním nástrojem ochrany lidských práv ve světě, jež bude reflektován i v rámci ostatních mezinárodních lidskoprávních institutů.

Autorka je v současné době stážistkou v Úřadu vrchní komisařky OSN pro lidská práva.

Zdroje

- OHCHR (2012). Universal Periodic Review (<http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/UPR/Pages/UPRMain.aspx>)
- UPR Info (2012). (<http://www.upr-info.org/>)

KONFERENCE K 20. VÝROČÍ RATIFIKACE ÚMLUVY O OCHRANĚ LIDSKÝCH PRÁV A ZÁKLADNÍCH SVOBOD

V roce 2009 uplynulo 60 let od založení Rady Evropy a 50 let od vytvoření Evropského soudu pro lidská práva. O rok později oslavila šedesátiny Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Česká republika sice nestála u jejího zrodu, v březnu 2012 tomu však bude již 20 let, co uložením ratifikačních listin se i tehdejší Česká a Slovenská Federativní republika stala smluvní stranou Úmluvy.

Dvě desetiletí představují nepochybně dostatečně dlouhou dobu, aby stálo za to zavzpomínat na počátky, zhodnotit toto období z různých úhlů a zamyslet se i nad některými obtížemi, které „život s Úmluvou“ přináší z pohledu českých orgánů.

POŘADATELÉ

Česká společnost pro evropské a srovnávací právo a Ministerstvo zahraničních věcí České republiky

DATUM

Pátek, 25. května 2012, 9:30 hod – 17:30 hod

MÍSTO

Velký sál Ministerstva zahraničních věcí, Černínský palác, Loretánské náměstí 5, Praha

PROGRAM

Podrobný program naleznete [ZDE](#)

REGISTRACE

Konference je otevřena všem. Je však nezbytné se registrovat, a to nejpozději do 1. května 2012 na emailové adrese: 20letumluvy@gmail.com

4) Česká republika a lidská práva

ESLP k podmínkám ve věznici

Jan Petrov

Evropský soud pro lidská práva ve Štrasburku (dále jen „ESLP“) dne 5. dubna 2012 rozhodl o stížnosti pana J., občana České republiky, na podmínky, jimž byl vystaven ve vězení. Stěžovatel namítal porušení čl. 3 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), tedy skutečnost, že byl při výkonu trestu vystaven nelidskému a ponižujícímu zacházení. Porušení čl. 3 Úmluvy sledoval stěžovatel v tom, že celu o velikosti 35,8 m² sdílel s dalšími devíti spoluvězni, přičemž na cele byla pouze jedna toaleta a nízká teplota. Dále stěžovatel uvedl, že mu nebyla včas poskytnuta náležitá péče, když prodělal zlomeninu kotníku a do nemocnice byl převezen až další den.

ESLP uvedl, že není možné jednou provždy určit hodnotu osobního prostoru, který by měl vězni náležet, aby nebyl porušen čl. 3 Úmluvy. Dle soudu je třeba posuzovat velikost cely s ohledem na další relevantní kritéria, jako je například přístup denního světla, ventilace či oddělená toaleta. V daném případě ESLP dospěl k závěru, že celkový rozměr cely umožňuje dostatečný pohyb, a to především ve spojení se skutečností, že stěžovatel trávil devět hodin denně prací mimo celu a další čas mimo celu mohl strávit v rámci volnočasových aktivit. Co se týče dalších faktorů, soud naznal, že dvě okna v cele umožňovala přístup denního světla i čerstvého vzduchu a že toaleta oddělená dveřmi poskytovala vězňům dostatek soukromí. K námitce nedostatečné léčby zlomeniny kotníku ESLP poznamenal, že léčba skutečně přišla pozdě a že stěžovatel mohl utrpět újmu. Vzhledem k tomu, že další den stěžovatel podstoupil operaci v nemocnici a následně pravidelné kontroly a rehabilitace, však nedošlo k nelidskému zacházení.

Z uvedených důvodů ESLP dospěl k závěru, že posuzované jednání nenabývalo intenzity nelidského a ponižujícího jednání, a tudíž nebyl čl. 3 Úmluvy porušen.

Zdroje

- Rozhodnutí ESLP ze dne 5. dubna 2012 ve věci Jirsák proti České republice, stížnost č. 8968/08.

- Tiskové prohlášení Ministerstva spravedlnosti k rozsudku Evropského soudu pro lidská práva ve věci Jirsák proti České republice. Justice.cz [online]. 2012 [cit. 2012-04-27]. Dostupné z: <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=2375&d=322464>.

Veřejný ochránce práv provádí výzkum etnického složení žáků základních škol praktických

Miroslav Knob

Veřejný ochránce práv je v České republice podle § 21b zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv (dále jen „zákon o veřejném ochránci práv“) tělesem určeným k prosazování práva na rovné zacházení a ochrany před diskriminací (tzv. „Equality body“) [1]. Z tohoto postavení plyne Ochránci několik úkolů, mezi něž patří provádění výzkumu v oblasti diskriminace. První výzkum se týkal diskriminačních pracovních inzerátů [2], druhý, který právě probíhá, zkoumá etnické složení žáků základních škol praktických.

Česká republika byla za diskriminaci v přístupu ke vzdělání podle čl. 14 ve spojení s čl. 2 Protokolu č. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod již odsouzena Evropským soudem pro lidská práva. Jedná se o diskriminaci Romů z Ostravy, tedy o rozsudek ESLP ve věci

Ilustrační foto | Autor: UK Ministry of Defence | Zdroj: www.flickr.com

D. H. a ostatní proti České republice [3]. V tomto rozsudku bylo rozhodnuto, že nepřímá diskriminace Romů ze strany České republiky v oblasti přístupu ke vzdělání má za následek nepřiměřené množství romských žáků ve speciálních školách. Tím stát podle ESLP zavádí segregované školství, kdy je většině romských dětí poskytováno méně kvalitní vzdělání.

Od vydání tohoto rozsudku ESLP letos uplyne 5 let. Ochránce se tedy rozhodl zjistit, jaký je jeho dopad na české speciální školy a na základě své pravomoci se rozhodl provést výzkum etnického složení žáků základních škol praktických (bývalých zvláštních škol).

Zaměstnanci ochránce během několika předchozích měsíců projeli sérii náhodně vytipovaných speciálních škol, na kterých prováděli sběr neadresných dat o etnickém složení žáků. Rozdíl mezi adresným a neadresným etnickým údajem spočívá v tom, zda je možné spojit si údaj o etnicitě s konkrétním jedincem, tedy zda je možné z výsledků výzkumu dovodit, který žák byl označen za Roma a který ne, nebo zda to možné není. Adresný sběr etnických dat je v České republice zakázán na základě zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, na neadresný sběr se tento zákon nevztahuje, a proto je možné jej provést (srov. § 4 písm. d) zákona o ochraně osobních údajů).

K určení etnicity žáků užívají zaměstnanci ochránce dvě metody. Tou první je anonymní dotazník, který vyplní třídní učitel pro každou třídu. V tomto dotazníku se uvádí počet romských žáků, které učitel určí na základě svých znalostí kolektivu třídy. Druhou metodou je pozorování, které provádí pracovníci ochránce ve třídě. Pracovníci ochránce tráví ve třídě maximálně pět minut a na základě okamžitého pozorování zaznamenají, kolik žáků je Romů.

Metoda výzkumu vůbec nepočítá se sebeidentifikací, a to z toho důvodu, že ve společenských vztazích se s jedincem nezachází jako s Romem na základě jeho sebeidentifikace, ale na základě vzhledu a vizuálních kritérií. Proto metoda určení etnicity na základě vzhledu nejlépe koresponduje s cílem, který si výzkum klade, tedy se snahou o zjištění stavu diskriminace romských dětí v systému českého speciálního školství. Pokud by Ochránce zvolil metodu sebeidentifikace (u které se spousta Romů ze strachu z persekuce pro svou etnicitu k romské národnosti nehlásí), velké množství romských žáků by ve výzkumu nebylo vůbec zahrnuto, a tím pádem by výsledek byl neobjektivní a zkreslený.

Výzkum Veřejného ochránce práv v oblasti etnického složení základních škol speciálních budí značné emoce ještě před zveřejněním výsledků. Tento článek je pouze informativní, bez hodnotící části, která by podrobila výzkum rozsáhlejšímu rozboru. Do budoucna je tedy nutné počkat na oficiální výstup Veřejného ochránce práv a následné reakce na výsledek výzkumu. Již dnes je však dobré podotknout, že problematice diskriminace Romů v přístupu ke vzdělání se v České republice začal někdo systematicky věnovat. Výsledky výzkumu pak budou důležitým odrazovým můstkem k další diskusi nad tímto palčivým problémem, který je jednou z nejvýraznějších skvrn na lidsko-právním kreditu České republiky.

(Tento příspěvek není oficiálním stanoviskem Veřejného ochránce práv)

Poznámky

[1] Tuto pravomoc dostal VOP na základě práva Evropské unie (převážně na základě směrnice Rady 2000/43/ES ze dne 29. června 2000 a směrnice Evropského parlamentu a Rady 2002/73/ES ze dne 23. září 2002).

[2] Závěrečná zpráva dostupná na http://www.ochrance.cz/file-admin/user_upload/DISKRIMINACE/Doporuceni/Doporuceni-Inzerce.pdf.

[3] Rozsudek velkého senátu ve věci *D. H. a ostatní proti České republice* ze dne 13. listopadu 2007 (stížnost č. 57325/00), citováno podle databáze HUDOC (<http://echr.coe.int/echr/en/hudoc>).

Ilustrace foto | Autor: John Jacob Jingleheimer Schmidt | Zdroj: www.flickr.com

Monitoring lidskoprávních publikací

Přehled aktuálních odborných článků o lidských právech

Lubomír Majerčík

Mezinárodní právo a právo Evropské unie

- Barancová, H.: Pracovní čas podle Zákonníka práce ve světle aktuální judikatury Súdneho dvora EÚ, Justičná revue 3/2012.
- Cviklová, L.: Vliv strategických litigací na diskriminaci Romů v Bulharské republice, České republice a Ruské federaci, Jurisprudence 3/2012.
- Herczeg, J. Anglosaské a evropské tradice postihu trestných činů z nenávisti, Právník 4/2012.
- Ikrényi, I.: Problematika právnej definície terorizmu z medzinárodnoprávneho hľadiska, Justičná revue 3/2012
- Klučka, J.: Vláda práva (Rule of Law) v medzinárodnom práve, Právny obzor 2/2012.
- Kotira, P.: Účel zakotvenia modrej karty v smernici 2009/50/ES a jej implementácia do slovenského právneho poriadku, Justičná revue 3/2012.

- Jánošíková, M.: Nekonečný príbeh s otvoreným koncom? Vek, rozdielne zaobchádzanie a diskriminácia v judikatúre Súdneho dvora Európskej únie, Právny obzor 2/2012.
- Müllerová, H. Lidské právo na životní prostředí – kritický pohled, Právník 3/2012.

Rozsudky Evropského soudu pro lidská práva

- Kmec, J. Právo na přístup k (Ústavnímu) soudu v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva – 1. Část, Právní rozhledy 7/2012.

Vnitrostátní právo

- Drgonec, J.: Základné právo na bezplatnú zdravotnú starostlivosť na náklady zdravotného poistenia, Justičná revue 3/2012.
- Kantořík, P. Ukončí zákon č. 428/2011 Sb. letitý spor o česko-slovenské důchody? Právní rozhledy 7/2012.
- Svatoš, R. Odpovídá právní úprava obětí trestných činů v České republice mezinárodními dokumenty? Trestněprávní revue 4/2012.

**JABOK - Vyšší odborná škola
sociálně pedagogická a teologická Praha**

MEZINÁRODNÍ KONFERENCE

věnovaná tématu projektu:

**Lidská práva lidí s postižením, nevyлéčitelně nemocných
a umírajících na pozadí nacistického programu „Euthanasie“**

Vstup zdarma

KDY: 15. května 2012

KDE: VOŠ Jabok, Salmovská 8, Praha 2

(v blízkosti Karlova nám.)

Pozvánka ke stažení [ZDE](#)

Centrum pro lidská práva a demokratizaci

www.iips.cz

Bulletin vydává Centrum pro lidská práva a demokratizaci, **adresa redakce** Hubert Smekal, Joštova 10, 602 00 Brno, Česká republika **tel.** 549 498 264 **e-mail** hsmekal@fss.muni.cz **webové stránky** www.iips.cz **redakční rada** Hubert Smekal (editor), Lukáš Hoder, Lubomír Majerčík, Ladislav Vyhnánek. **ISSN** 1804-2392.